

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”
Факультэт інфармацыйна-дакументных камунікацый
Кафедра гісторыі Беларусі і музеязнаўства

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

_____ М.А.Бяспалая

_____” _____ 2019 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

_____ М.А.Яцэвіч

_____” _____ 2019 г.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ
СПЕЦЫЯЛЬНЫЯ ГІСТАРЫЧНЫЯ ДЫСЦЫПЛІНЫ
(анамастыка, геральдыка, метралогія, нумізматыка, сфрагістыка,
фалерыстыка, храналогія)

для спецыяльнасці 1-23 01 12 Музейная справа і ахова гісторыка-
культурнай спадчыны (па напрамках)

Складальнік:

дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства, кандыдат
гістарычных навук, дацэнт І.Н. Колабава

Разгледжана і зацверджана

на пасяджэнні Савета ўніверсітэта “16” красавіка 2019 г.

пракакол № 8

Складальнік:

Колабава І.Н., дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і музэязнаўства УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

Рэцэнзенты:

А.А. Гулак, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры дацэнта кафедры рэжысуры абрадаў і свят Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

М.М. Елінская, кандыдат гістарычных навук, Кандыдат гістарычных навук, вядучы рэфэрэнт аддзела арганізацыйнай работы, выкарыстання дакументаў і інфармацыі Дэпартамента па архівам і справаходству Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь

Разгледжана і рэкамендавана да зацвярджэння:

*кафедрай гісторыі Беларусі і музэязнаўства
(пракол ад 27.02.2019 № 9);*

Советом БДУКМ

(пракол ад 2019 г. №)

ЗМЕСТ

1 ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	5
АНАМАСТЫКА	
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	8
2.1 План-конспект лекцый	8
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	13
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	13
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	16
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	16
4.2 Пытанні для экзамена	16
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	18
5.1 Тэматычны план	18
5.2 Асноўная літаратура	19
5.3 Дадатковая літаратура	19
ГЕРАЛЬДЫКА	
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	21
2.1 План-конспект лекцый	21
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	24
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	24
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	30
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	30
4.2 Пытанні для экзамена	30
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	32
5.1 Тэматычны план	32
5.2 Асноўная літаратура	32
5.3 Дадатковая літаратура	33
МЕТРАЛОГІЯ	
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	35
2.1 План-конспект лекцый	35
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	37
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	37
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	38
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	38
4.2 Пытанні для экзамена	39
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	40
5.1 Тэматычны план	40
5.2 Асноўная літаратура	40
5.3 Дадатковая літаратура	41
НУМІЗМАТЫКА	
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	42
2.1 План-конспект лекцый	42
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	48
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	48
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	54

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	54
4.2 Пытанні для экзамена	55
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	56
5.1 Тэматычны план	56
5.2 Асноўная літаратура	57
5.3 Дадатковая літаратура	60
СФРАГІСТЫКА	
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	65
2.1 План-конспект лекцый	65
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	68
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	68
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	72
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	72
4.2 Пытанні для экзамена	72
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	74
5.1 Тэматычны план	74
5.2 Асноўная літаратура	74
5.3 Дадатковая літаратура	75
ФАЛЕРЫСТЫКА	
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	76
2.1 План-конспект лекцый	76
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	85
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	85
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	88
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	88
4.2 Пытанні для экзамена	88
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	90
5.1 Тэматычны план	90
5.2 Асноўная літаратура	90
5.3 Дадатковая літаратура	91
ХРАНАЛОГІЯ	
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	93
2.1 План-конспект лекцый	93
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	95
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	95
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	96
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	96
4.2 Пытанні для экзамена	96
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	98
5.1 Тэматычны план	98
5.2 Асноўная літаратура	98
5.3 Дадатковая літаратура	99

1 ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна–метадычны комплекс па курсу “Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны (анамастыка, геральдыка, метралогія, нумізматыка, сфрагістыка, фалерыстыка, храналогія)” для студэнтаў спецыяльнасці 1-23 01 12 “Музейная справа і ахова гісторыка–культурнай спадчыны” (па напрамках) распрацаваны ў адпаведнасці з Кодэксам Рэспублікі Беларусь аб адукацыі ад 13.01.2011 г.; адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1–23 01 12 Музейная справа і ахова гісторыка–культурнай спадчыны 2013 г.; тыповым вучэбным планам і графікам адукацыйнага працэсу. Праграма вучэбнай дысцыпліны узгоднена з праграмамі іншых вучэбных дысцыплін, якія выкладаюцца на кафедры гісторыі Беларусі і музейзнаўства.

Праграма дысцыпліны “Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны” прызначана для студэнтаў II–IV курсаў спецыяльнасці “музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны”.

Мэтай выкладання спецыяльных гістарычных дысцыплін з’яўляецца вывучэнне студэнтамі гісторыі ўзнікнення і фарміравання тэрытарыяльных і прыватнаўласніцкіх гербоў, пячатак, метралагічных і храналагічных сістэм на беларускіх землях.

Вывучэнне спецыяльных гістарычных дысцыплін спрыяе падрыхтоўцы студэнтаў да практычнай дзейнасці, да больш паглыбленага аналізу і апісання розных відаў гістарычных крыніц. Авалоданне тэарэтычнымі і практычнымі навыкамі ў дадзеным кірунку спрыяе фарміраванню ўсебакова развітога спецыяліста ў галіне музейнай справы.

Актуальнасць дадзенага курса вызначаецца яго роляй у працэсе падрыхтоўкі навуковых супрацоўнікаў музейных устаноў.

Мэтавая накіраванасць курса “Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны” акрэслівае шэраг задач, вырашэнне якіх забяспечвае засваенне неабходных ведаў, уменняў і навыкаў.

У выніку вывучэння курса “Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны” студэнты павінны ведаць:

- прадмет даследавання спецыяльных гістарычных дысцыплін;
 - прыёмы і аб’екты даследавання спецыяльных гістарычных дысцыплін;
 - інфармацыйныя крыніцы ў дадзеным кірунку;
 - метадыку самастойнай работы з крыніцай і апрацоўкі інфармацыі;
 - гістарычныя ўмовы развіцця анамастыкі, геральдыкі, метралогіі, нумізматыкі, сфрагістыкі, фалерыстыкі, храналогіі;
 - метадыку выкарыстання набытых ведаў у музейнай працы;
 - навуковыя дасягненні айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне;
- умець:
- выкарыстоўваць прыёмы і метады спецыяльных гістарычных дысцыплін;

- выкарыстоўваць даныя спецыяльных гістарычных дысцыплін пры правядзенні практычнай і навуковай работы;
- праводзіць навуковую апрацоўку музейных калекцый;
- выкарыстоўваць інфармацыйныя крыніцы ў музейнай працы;
- выкарыстоўваць найноўшыя навуковыя дасягненні айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне ў фондавай і экспазіцыйнай музейнай рабоце.

Засваенне вучэбнай дысцыпліны “Тэрытарыяльная геральдыка” павінна забяспечыць фарміраванне наступных акадэмічных, сацыяльна-асабістых і прафесійных **кампетэнцый**:

акадэмічныя кампетэнцыі:

- АК-1. Умець выкарыстоўваць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для вырашэння тэарэтычных і практычных задач.
- АК-2. Валодаць сістэмным і параўнальным аналізам.
- АК-3. Валодаць даследніцкімі навыкамі.
- АК-4. Умець працаваць самастойна.
- АК-5. Быць здольным фарміраваць новыя ідэі (валодаць крэатыўнасцю).
- АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам да вырашэння праблем.
- АК-7. Мець навыкі, звязаныя з выкарыстаннем тэхнічных прыстасаванняў, упраўленнем інфармацыяй і работай з камп'ютарам.
- АК-8. Валодаць навыкамі вуснай і пісьмовай камунікацыі.
- АК-9. Умець вучыцца і павышаць сваю кваліфікацыю.
- АК-10. На навуковай аснове арганізавываць сваю працу, самастойна ацэніваць вынікі сваёй дзейнасці.

сацыяльна-асабістыя кампетэнцыі:

- САК-1 Валодаць якасцямі грамадзянскасці.
- САК-2 Быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння.
- САК-3 Валодаць здольнасцю да міжасабістых камунікацый.
- САК-4 Умець працаваць у камандзе.
- САК-5 Мець навыкі фармулёўкі і абароны свайго меркавання.

прафесійныя кампетэнцыі:

- ПК-1. Аналізаваць сацыяльна-эканамічныя з'явы на аснове рэальнай інфармацыі.
- ПК-3 Планаваць, арганізоўваць і весці менеджersкую, маркетынговую, фінансавую і пасрэдніцкую работу.
- ПК-5 Планаваць, арганізоўваць і весці навукова-метадычную і вучэбна-метадычную работу.
- ПК-7 Здзейсніць паказ, сістэматызацыю і аналіз інфармацыі па перспектывам развіцця галіны, інавацыйным тэхналогіям, праектам і вырашэнням.
- ПК-8 Вызначаць інавацыі і спосабы іх дасягнення.
- ПК-10. Рыхтаваць даклады, матэрыялы да прэзэнтацый.
- ПК-13 Карыстацца глабальнымі інфармацыйнымі рэсурсамі.
- ПК-14 Валодаць сучаснымі сродкамі інфакамунікацый.

Дысцыпліна “Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны” непасрэдна звязана з такімі дысцыплінамі, як “Археалогія”, “Этналогія і этнаграфія Беларусі”, “Гісторыя Беларусі”, “Палеаграфія”, “Генеалогія” і г.д.

Асноўнымі формамі навучання па дысцыпліне з’яўляюцца лекцыі і семінарскія заняткі, заданні для самастойнай работы студэнтаў.

Замацаванне атрыманых ведаў мае працяг пры праходжанні вучэбнай і вытворчай практыкі ў музеях краіны, у фондах якіх знаходзяцца сфрагістычныя, геральдычныя і іншыя калекцыі.

Пры вывучэнні курса “Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны” выкарыстоўваюцца сучасныя метады навучання і камп’ютарныя тэхналогіі.

Форма кантролю ведаў – залік, экзамен

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

АНАМАСТЫКА

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Уводзіны

Вызначэнне, прадмет і задачы анамастыкі.

Этымалогія тэрміна анамастыка.

Вызначэнне анамастыкі як навуковай дысцыпліны.

Прадмет, задачы, крыніцы анамастыкі. Сувязь яе з іншымі навукамі.

Гістарыяграфічны агляд развіцця беларускай анамастыкі.

Асноўныя састаўныя часткі анамастыкі (этнаніміка, антрапаніміка, тапаніміка).

Спецыяльная тэрміналогія (анімія, анамасцікон, антрапанімія, тапанімія, этнанімія, тэанімія, касманімія, заанімія і інш.).

Раздзел I. Этнаніміка

Тэма 1. Этнаніміка ў сацыякультурным і гістарычным аспектах

Этымалогія тэрміна этнаніміка. Прадмет, задачы, крыніцы этнанімікі.

Агульная характарыстыка этнонімаў (кансерватыўнасць, устойлівасць, захоўванне носбітамі).

Этнонімы, канфесіянімы і лакальна-тэрытарыяльныя азначэнні асобных груп насельніцтва.

Прамыя і адваротныя суадносіны этнонімаў з назвамі краіны ці вобласці пражывання этнасу.

Значэнне вывучэння этнонімаў пры даследаванні зніклых этнасаў.

Спецыяльная тэрміналогія (алаэтнонімы, аўтаэтнонімы, макраэтнонімы, мікраэтнонімы, этнаантрапонімы, этнатапонімы, этнахаронімы і інш.).

Тэма 2. Роля этнонімаў у фарміраванні нацыянальнай свядомасці

Аналіз этнагенетычных і этнанівеліруючых працэсаў у Беларусі.

Саслоўная і канфесіянальная дыферэнцыяцыя беларускай народнасці.

Праблема размежавання этнонімаў, якія існавалі ў Беларусі ў XIX ст.

Падзел беларускага грамадства на этнасацыяльныя і этнаканфесіянальныя групы: палякі, рускія, літоўцы, беларусы, тутэйшыя; бытаванне назваў-канфесіянімаў (каталікі, уніяты, праваслаўныя) і лакальна-тэрытарыяльных азначэнняў асобных груп насельніцтва (пінчукі, случане, быхаўцы, палачане).

Ужыванне тэрмінаў Белая Русь, Чорная Русь, Беларусія, Русь Літоўская, Заходняя Русь, Паўночна-Заходні край.

Праблема саманазвы беларусаў і пошуку нацыянальнай свядомасці ў творах класікаў беларускай літаратуры.

Раздзел II. Антрапаніміка

Тэма 3. Антрапаніміка ў гісторыка-культурным аспекце.

Крыніцазнаўчая база

Этымалогія тэрміна антрапаніміка. Прадмет, задачы, крыніцы антрапанімікі. Гістарыяграфічны агляд развіцця беларускай антрапанімікі.

Семіятычнае значэнне імя ў свядомасці чалавека ў часы радавога ладу. Спадчынныя радавыя імёны. Імя асобы. Азначэнне з дапамогай антрапанімікі сваяцкіх і шлюбных сувязей, сацыяльна-прававых і эканамічных адносін, колькасных сямейных паказчыкаў, этнічных і рэлігійных пытанняў, сацыяльных і маральных імператываў.

Агульная характарыстыка эвалюцыі сярэднявечнай еўраазіяцкай антрапанімікі. Актывізацыя ўзаемадзеяння розных антрапанімічных сістэм у эпоху вялікага перасялення народаў. Роля старажытнарымскага, раннесярэднявечнага і хрысціянскага элементаў у фарміраванні сярэднявечнай сістэмы імён. Тэндэнцыя да адначасовага выкарыстання некалькіх антрапанімічных сістэм у Сярэднявеччы. Замацаванне пэўных імён за асобнымі сацыяльнымі групамі.

Тры састаўныя элементы ў сучасным афіцыйным найменні асобы на тэрыторыі Беларусі.

Крыніцазнаўчая база антрапанімікі (зямельныя, падаткавыя ведамасці, прыхода-выдатковыя кнігі, залогавыя абавязацельствы, хронікі, летапісы, сагі, дыярушы, творы мастацкай літаратуры і інш.).

Тэма 4. Старажытнабеларуская імёнаслоўная сістэма

Гісторыя складання імёнаслоўнай сістэмы ўсходніх славян. Перыядызацыя ўсходнеславянскай антрапанімікі (дахрысціянскі, хрысціянскі, сярэднявечны, Новага часу, савецкі і постсавецкі перыяды).

Старажытнабеларуская імёнаслоўная сістэма. Крыніцы, асаблівасці складання беларускага імёнаслова. Старажытныя ўласныя імёны: зніклыя і актуальныя.

Асноўныя функцыі дахрысціянскіх імён (ідэнтыфікацыйная, засцерагальная і прадудыравальная). Традыцыя ўнутрысямейных і пазасямейных дахрысціянскіх імён. Іх структура.

Уплыў хрысціянскіх традыцый на імёнаслоў.

Рэканструкцыя і класіфікацыя старажытнаславянскіх імён па пісьмовых крыніцах XIV–XVI стст.

Тэма 5. Беларуская імёнаслоўная сістэма ў XIV – пачатку XX ст.

Адаптацыя іншамоўных уласных імён у беларускай мове. Праваслаўныя і каталіцкія кананічныя (каляндарныя) імёны. Імёны гістарычных асоб Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай, дзеячаў эпохі Адраджэння і Рэфармацыі. Выкарыстанне двух-, трох-, чатырохслоўных найменняў асобы.

Традыцыйна-царкоўныя і размоўна-побытавыя імёны.

Эмацыянальна-каштоўнасныя формы імя (утварэнне іх ад поўных кананічных, размоўных імён і інш.).

Лінгвістычная класіфікацыя ўласных імён. Адлюстраванне ў іх асобных фанетычных працэсаў (пераходу $E \rightarrow O \rightarrow A$; $\Phi \rightarrow \Pi$; $\Phi \rightarrow XВ$; спрашчэння груп галосных і зычных; страты пачатковага галоснага A ; замены $КТ$ на $ХТ$; змены $В$ на $У$ і інш.).

Тэма 6. Беларуская імёнаслоўная сістэма ў XX ст.

Змены ў іменніку беларускага насельніцтва. Прычыны і крыніцы ўзнікнення новых уласных імён. Антрапанімістычны бум у 1920–30-х гг. Прыклады штучных уласных імён савецкага часу.

Даследаванні ў галіне матывацыі выбару імя і агульная характарыстыка імёнаслоўнай сістэмы ў другой палове XX ст. (дэхрысціянізацыя беларускага іменніка, уплыў урбанізацыі, знікненне адрознення паміж іменнікамі розных колаў насельніцтва, адраджэнне старажытнаславянскіх імён, узрастанне папулярнасці кананічных хрысціянскіх імён).

Тэма 7. Найменне асобы: шматкампанентнасць, узнікненне, функцыі і спецыфіка выкарыстання

Імя па бацьку як кампанент наймення асобы. Асаблівасці і прызначэнне. Спецыфіка выкарыстання форм імя па бацьку ў беларускім імёнаслове.

Прозвішча як кампанент наймення асобы. Асаблівасці і прызначэнне прозвішча ў найменні асобы (больш дакладная ідэнтыфікацыя асобы, устойлівасць, афіцыйны характар, спадчыннасць, вызначэнне прыналежнасці да пэўнай сям'і). Шляхі ўтварэння прозвішчаў.

Класіфікацыя прозвішчаў. Тыпы агульнаславянскіх, усходнеславянскіх, унутрымоўных славянскіх прозвішчаў.

Мянушка як адна з найбольш старажытных антрапанімічных форм. Апелятыўная аснова ўзнікнення мянушкі. Значнасць мянушкі ў дахрысціянскім свеце. Функцыі мянушкі (ідэнтыфікацыйная, засцерагальная, эмацыянальна-каштоўная, інфармацыйная, камунікатыўная). Мянушкі гістарычных асоб Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.

Прычыны існавання мянушак у сучасным жыцці.

Класіфікацыя мянушак паводле іх сэнсу (час нараджэння, статус у сям'і, знешні выгляд, характар, разумовыя здольнасці чалавека і інш.). Суадносіны мянушкі і прозвішча.

Тэма 8. Псеўданім: прычыны ўзнікнення, класіфікацыя

Сацыяльна-псіхалагічныя прычыны ўзнікнення псеўданіма. Спецыфіка выкарыстання псеўданімаў пэўнымі коламі грамадства.

Класіфікацыя псеўданімаў (псеўдаандронімы, псеўдагінімы; сапраўдныя псеўданімы, абагульняльныя псеўданімы; крыптанімы і інш.). Псеўданімы дзеячаў нацыянальнага адраджэння XIX–XX стст. Псеўданімы ў гісторыі, літаратуры і мастацтве.

Тэма 9. Вызначэнне этымалогіі сучасных імён і прозвішчаў

Шматкампанентнасць сучаснага наймення асобы. Удзел розных антрапанімічных сістэм у фарміраванні беларускай імёнаслоўнай сістэмы.

Вызначэнне паходжання ўласных імён, імён па бацьку і прозвішчаў на прыкладзе імён студэнтаў вучэбнай групы.

Раздзел III. Тапаніміка

Тэма 10. Тапонімы – помнікі гісторыі і культуры Беларусі

Этымалогія тэрміна тапаніміка. Прадмет, задачы, крыніцы тапанімікі. Гістарыяграфічны агляд развіцця беларускай тапанімікі.

Спецыяльная тэрміналогія (айконімы, палісонімы, камонімы, аронімы, гідронімы і інш.). Лінгвістычная і сэнсавая класіфікацыя тапонімаў.

Тапонімы як помнікі гісторыі і культуры краіны. Тапаніміка ў гісторыі і геаграфіі. Тапаніміка ў фальклору. Тапанімічныя легенды.

Фактары, фарміруючыя тапонімы Беларусі (гістарычны, духоўна-рэлігійны, этнічны, лінгвістычны, прыродны, адміністрацыйны).

Мікратапонімы. Вызначэнне, паходжанне, асаблівасці бытавання.

Алгарытм вывучэння этымалогіі тапоніма.

Тэма 11. Гідронімы: спецыфіка ўтварэння і класіфікацыя

Этымалогія тэрміна гідронім.

Крыніцы ўзнікнення і спецыфіка ўтварэння назваў рэк на тэрыторыі Беларусі (старажытнасць, дваістасць, паўторы, замацаванне назвы ў прылягаючых раёнах і інш.). Гідронімы-балтызмы і гідронімы-славянізмы.

Лінгвістычная і сэнсавая класіфікацыя назваў рэк Беларусі.

Крыніцы ўзнікнення і спецыфіка ўтварэння назваў азёр на тэрыторыі Беларусі (нестаражытнасць паходжання, няўстойлівасць і інш.).

Лінгвістычная і сэнсавая класіфікацыя назваў азёр Беларусі.

Тэма 12. Айконімы: спецыфіка ўтварэння і класіфікацыя

Этымалогія тэрмінаў айконім, палісонім, камонім.

Тыпы беларускіх паселішчаў (вёска, засценак, ваколіца, фальварак, мястэчка, горад). Лінгвістычная класіфікацыя айконімаў. Айконімы-балтызмы.

Сэнсавая класіфікацыя айконімаў (паводле прыродных, ландшафтных асаблівасцей, сацыяльна-эканамічных характарыстык, рэлігійнага і культавага значэння; айконімы-патронімы, айконімы-саветызмы і інш.).

Тэма 13. Урбанонімы: этымалогія, фактары фарміравання. Афіцыйная і неафіцыйная ўрбананімія

Этымалогія тэрміна ўрбананімія. Прадмет, задачы, крыніцы даследавання назваў гарадскіх аб'ектаў. Спецыяльная тэрміналогія (агаронімы, драмонімы, гадонімы, эргонімы).

Вызначэнне паходжання асобных урбанонімаў.

Структура ўрбанонімаў (наяўнасць не менш двух кампанентаў).

Афіцыйная і неафіцыйная ўрбананімія.

Спецыфічныя рысы афіцыйных урбанонімаў (нацыянальная афарбоўка, магчымасць перайменаванняў, нізкая ступень вядомасці, слабая сувязь з дыялектам, перавага штучных назваў над натуральнымі, пісьмовая фіксацыя, уплыў сацыяльнага фактару і палітычных змен, здольнасць уключаць у сябе назвы іншых анамастычных разрадаў – хранонімаў і антрапонімаў).

Прычыны, спосабы ўзнікнення і спецыфічныя рысы неафіцыйных урбанонімаў.

Урбананімічная гісторыя Беларусі і яе перыядызацыя.

Тыпы гадонімаў (у форме аднаго-двух прыметнікаў, нумараваная, апісальная і нумаравана-апісальная формы, назвы вуліц у родным склоне, спалучэнне парадкавага лічэбніка, прыметніка і геаграфічнага апелятыва, намінатыўныя і скарачаныя назвы, абрэвіатура).

Перайменаванні гарадскіх аб'ектаў.

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме.

Семінарскія заняткі № 1

Беларуская імёнаслоўная сістэма ў XX – пачатку XXI ст.

1. Гісторыя складання імёнаслоўнай сістэмы ўсходніх славян.
2. Асноўныя функцыі дахрысціянскіх імён.
3. Уплыў хрысціянскіх традыцый на імёнаслоў.
4. Агульная характарыстыка іменніка беларускага насельніцтва ў XX ст.
5. Антрапанімістычны бум у 1920-30-х гг.
6. Матывацыя выбару імя і агульная характарыстыка імёнаслоўнай сістэмы ў другой палове XX ст.

Літаратура

Бірыла, М.В. Анамастычная тэрміналогія /М.В. Бірыла //Тэрміналагічны зборнік “87–“88 /АН БССР; Рэсп. тэрмінал. камісія; ІМ. – Мн.: Нав. і тэх., 1993. С. 25–40.

Буданова, В.П. Этнонимика племен Западной Европы /В.П. Буданова. – М.:ИВИ, 1991. – С. 5–11.

Жучкевич, В.А. Краткий топонимический словарь Белоруссии /В.А. Жучкевич. – Мн.: Изд-во БГУ, 1974. – 447 с.

Лыч, Л.М. Назвы зямлі беларускай /Л.М. Лыч. – Мн.: Універсітэцкае, 1994. – 128 с.

Мезенка, Г.М. Беларуская анамастыка /Г.М. Мезенка. – Мн.: Выш.шк., 1997. – С. 6–14.

Филиппов, И.С. Ономастика /И.С. Филиппов /Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 199 – 230.

Этническая ономастика. – М.: Наука., 1984. – 192 с.

Этническая топонимика. – М.: МФГО, 1987. – 143 с.

Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаворкае... /У. Юрэвіч – Мн.: Маст.літ., 1998. – 282 с.

Семінарскія заняткі № 2

Вызначэнне этымалогіі сучасных імёнаў і прозвішчаў

1. Узнікненне, функцыі і спецыфіка выкарыстання наймення асобы.
2. Крыніцы ўзнікнення, функцыі і спецыфіка псеўданіма.

3. Крыніцы ўзнікнення, функцыі і спецыфіка мянушкі.
4. Вызначэнне этымалогіі свайго ўласнага імя.
5. Вызначэнне этымалогіі свайго імя па бацьку.
6. Вызначэнне этымалогіі і класіфікаванне свайго прозвішча.

Літаратура

- Грушко, Е.А. Словарь имен /Е.А. Грушко. – Н.Новгород: Русский купец, 1996. – 655 с.
- Грушко, Е. А. Словарь фамилий /Е.А. Грушко, Ю.М. Медведев. – Новгород: Три богатыря, 1997. – 590 с.
- Мезенка, Г.М. Беларуская анамастыка /Г.М. Мезенка. – Мн.: Выш.шк., 1997. – С. 11–23.
- Никонов, В.А. Словарь русских фамилий /В.А. Никонов. – М.: Школа-Пресс, 1993. – 224 с.
- Саламевіч, Я. Слоўнік беларускіх псеўданімаў і крыптанімаў (XVI–XXстст.) /Я. Саламевіч. – Мн.: Маст. літ., 1983. – 207 с.
- Суперанская, А.В. Словарь русских личных имён /А.В. Суперанская. – М.: Эксмо, 2003. – 540 с.
- Сулова, А.В. О русских именах /А.В. Сулова. – Л.: Лениздат, 1991. – 219 с.
- Тихонов, А.Н. Словарь русских личных имен /А.Н. Тихонов. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 734 с.
- Шур, В. Беларускія ўласныя іменны /В. Шур. – Мн.: Маст. літ., 1998. – 237 с.
- Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаворкае... /У. Юрэвіч – Мн.: Маст.літ., 1998. – 282 с.

Семінарскія заняткі № 3

Тапонімы – помнікі гісторыі і культуры Беларусі

1. Выкарыстанне тапанімічных звестак ў гісторыі, філалогіі і геаграфіі.
2. Тапанімічныя легенды.
3. Лінгвістычная класіфікацыя тапонімаў.
4. Сэнсавая класіфікацыя тапонімаў.
5. Фактары, фарміруючыя тапонімы Беларусі.
6. Мікратапонімы.
7. Алгарытм вывучэння этымалогіі тапоніма.
8. Паходжанне асобных тапонімаў (назвы кантынентаў, краін, гарадоў, вёсак, прыродных аб'ектаў).

Літаратура

- Жучкевич, В.А. Краткий топонимический словарь Белоруссии /В.А. Жучкевич. – Мн.: Изд-во БГУ, 1974. – 447 с.
- Жучкевич, В.А. Общая топонимика /В.А. Жучкевич. – Мн.: Выш. шк., 1980. – 287 с.

Лемцюгова, В.П. Беларуская айканімія /В.П. Лемцюгова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1970. – 158 с.

Лемтюгова, В.П. Восточнославянская ойконимия апеллятивного происхождения: Названия типов поселений /В.П. Лемтюгова /АН БССР. ИЯ. Мн.: Наук и тех., 1983. – С. 153–194.

Лыч, Л.М. Назвы зямлі беларускай /Л.М. Лыч. – Мн.: Універсітэцкае, 1994. – 128 с.

Никонов, В.А. Введение в топонимику /В.А.Никонов. – М.: Наука, 1965. – 179 с.

Рылюк, Г. Я. Истоки географических названий Беларуси /Г. Рылюк. – Мн.: ЗАО “Веды”, 1999. – 235 с.

Суперанская, А.В. Что такое топонимика? /А.В. Суперанская. – М.: Наука, 1985. – 177 с.

Семінарскія заняткі № 4

Айконімы: спецыфіка ўтварэння і класіфікацыі

1. Айконімы – помнікі гісторыі і культуры Беларусі.
2. Спецыфіка ўтварэння айконімаў.
3. Лінгвістычная класіфікацыя айконімаў.
4. Сэнсавая класіфікацыя айконімаў.
5. Урбанонімы – помнікі гісторыі і культуры Беларусі.
6. Фактары фарміравання урбанонімаў на тэрыторыі Беларусі.
7. Этымалогія асобных урбанонімаў (па выбару).
8. Афіцыйная і неафіцыйная урбананімія.

Літаратура

Жучкевич, В.А. Краткий топонимический словарь Белоруссии /В.А. Жучкевич. – Мн.: Изд-во БГУ, 1974. – 447 с.

Жучкевич, В.А. Общая топонимика /В.А. Жучкевич. – Мн.: Выш. шк., 1980. – 287 с.

Лемцюгова, В.П. Беларуская айканімія /В.П. Лемцюгова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1970. – 158 с.

Лемтюгова, В.П. Восточнославянская ойконимия апеллятивного происхождения: Названия типов поселений /В.П. Лемтюгова /АН БССР. ИЯ. Мн.: Наук и тех., 1983. – С. 153–194.

Лыч, Л.М. Назвы зямлі беларускай /Л.М. Лыч. – Мн.: Універсітэцкае, 1994. – 128 с.

Никонов, В.А. Введение в топонимику /В.А.Никонов. – М.: Наука, 1965. – 179 с.

Рылюк, Г. Я. Истоки географических названий Беларуси /Г. Рылюк. – Мн.: ЗАО “Веды”, 1999. – 235 с.

Суперанская, А.В. Что такое топонимика? /А.В. Суперанская. – М.: Наука, 1985. – 177 с.

4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай. Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

1. Вызначыць этымалогію паняццяў “анамастыка”, “антрапаніміка”, “тапаніміка”, “этноніміка”.
2. Вызначыць прадмет вывучэння “анамастыкі”, “антрапанімікі”, “тапанімікі”, “этнонімікі”.
3. Даць прыклады спецыяльнай тэрміналогіі.
4. Даць прыклады рэканструкцыі імёнаслова ўсходніх славян да хрысціянскіх часоў.
5. Назваць крыніцы фарміравання беларускага імёнаслова.
6. Вызначыць спецыфіку фарміравання беларускага імёнаслова.
7. Назваць спецыфічныя рысы беларускай імёнаслоўнай сістэмы XIV – XIX стст.
8. Вызначыць новыя тэндэнцыі ў беларускай імёнаслоўнай сістэме ў XX ст.
9. Вызначыць паходжанне ўласнага імя.
10. Вызначыць паходжанне ўласнага імя па бацьку.
11. Вызначыць паходжанне ўласнага прозвішча.
12. Вызначыць паняцце “мянушка”.
13. Вызначыць паняцце “псеўданім”.
14. Чаму тапонімы з’яўляюцца помнікамі гісторыі і культуры.
15. Даць класіфікацыю айконімаў.
16. Даць класіфікацыю гідронімаў.
17. Даць класіфікацыю і назваць спецыфічныя рысы урбанонімаў.
18. Вызначыць крыніцы ўзнікнення неафіцыйных урбанонімаў.
19. Чаму этнонімы з’яўляюцца помнікамі гісторыі і культуры.
20. Вызначыць этымалогію асобных этнонімаў (па выбару).

4.2 Пытанні да заліка

1. Вызначэнне анамастыкі як навуковай дысцыпліны. Састаўныя часткі анамастыкі.
2. Спецыяльная анамастычная тэрміналогія.
3. Імя ўласнае. Гісторыя фарміравання беларускага імёнаслова.
4. Асаблівасці старажытнай імёнаслоўнай сістэмы ўсходнеславянскага насельніцтва.

5. Беларуская імёнаслоўная сістэма ў XIV – XIX стст.
6. Беларуская імёнаслоўная сістэма ў XX ст.
7. Гісторыя фарміравання элементаў іменавання асобы -- імя па бацьку і прозвішча.
8. Асаблівасці выкарыстання мянушак.
9. Паходжанне і класіфікацыя псеўданімаў.
10. Вызначэнне паходжання ўласнага імя і прозвішча.
11. Прадмет вывучэння і задачы зааніміі і касманіміі.
12. Прадмет вывучэння і задачы тапанімікі.
13. Фактары, фарміруючыя тапонімы Беларусі
14. Мікратапонімы.
15. Алгарытм вывучэння этымалогіі тапоніма.
16. Этымалогія асобных тапонімаў (па выбары).
17. Крыніцы ўзнікнення і спецыфіка ўтварэння айконімаў на тэрыторыі Беларусі
18. Крыніцы ўзнікнення і спецыфіка ўтварэння гідронімаў на тэрыторыі Беларусі
19. Лінгвістычная класіфікацыя назваў рэк Беларусі.
20. Лінгвістычная класіфікацыя назваў азёраў Беларусі.
21. Сэнсавая класіфікацыя гідронімаў. Назвы рэк.
22. Сэнсавая класіфікацыя гідронімаў. Назвы азёраў.
23. Лінгвістычная класіфікацыя айконімаў. Айконімы-балтызмы.
24. Сэнсавая класіфікацыя айконімаў. Айконімы, звязаныя па сэнсу з сацыяльна-эканамічнымі з’явамі.
25. Сэнсавая класіфікацыя айконімаў (паводле прыродных, ландшафтных асаблівасцей).
26. Сэнсавая класіфікацыя айконімаў (паводле сацыяльна-эканамічных характарыстык).
27. Сэнсавая класіфікацыя айконімаў (рэлігійнага і культавага значэння).
28. Сэнсавая класіфікацыя айконімаў (айконімы-патронімы).
29. Сэнсавая класіфікацыя айконімаў (айконімы-саветызмы).
30. Прадмет вывучэння і задачы ўрбаніміі.
31. Афіцыйныя ўрбанонімы.
32. Неафіцыйныя ўрбанонімы.
33. Прадмет вывучэння і задачы этнанімікі.
34. Этымалогія асобных этнонімаў.

5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.1 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных заняткаў			срс
	усяго	лекцыі	семінары	
Уводзіны	2	2		
Раздзел I. Этнаніміка				
Тэма 1. Этнаніміка ў сацыякультурным і гістарычным аспектах	2	2		
Тэма 2. Роля этнонімаў у фарміраванні нацыянальнай свядомасці	4	2		2
Раздзел II. Антрапаніміка				
Тэма 3. Антрапаніміка ў гісторыка-культурным аспекце. Крыніцазнаўчая база	2	2		
Тэма 4. Старажытнабеларуская імёнаслоўная сістэма	2	2		
Тэма 5. Беларуская імёнаслоўная сістэма ў XIV – пачатку XX ст.	2	2		
Тэма 6. Беларуская імёнаслоўная сістэма ў XX – пач. XXI ст.	2		2	
Тэма 7. Найменне асобы: шматкампанентнасць, узнікненне, функцыі і спецыфіка выкарыстання	2	2		
Тэма 8. Псеўданім: прычыны ўзнікнення, класіфікацыя	2	2		
Тэма 9. Вызначэнне этымалогіі сучасных імён і прозвішчаў	4		2	2
Раздзел III. Тапаніміка				
Тэма 10. Тапонімы – помнікі гісторыі і культуры Беларусі	6	2	2	2
Тэма 11. Гідронімы: спецыфіка ўтварэння і класіфікацыя	2	2		
Тэма 12. Айконімы: спецыфіка ўтварэння і класіфікацыя	6	2	2	2
Тэма 13. Урбананімы: этымалогія, фактары фарміравання. Афіцыйная і	2	2		

неафіцыйная ўрбананімія				
	Разам...	40	24	8

5.2 Асноўная літаратура

1. Бірыла, М.В. Тыпалогія і геаграфія славянскіх прозвішчаў / М.В.Бірыла. – Мінск: Навука і тэхніка, 1988. – 67 с.
2. Грушко, Е.А. Словарь фамилий / Е.А.Грушко, Ю.М.Медведев. – Новгород: Три богатыря, 1997. – 590 с.
3. Жучкевич, В.А. Краткий топонимический словарь Белоруссии / В.А.Жучкевич. – Мінск: Изд-во БГУ, 1974. – 447 с.
4. Историческая ономастика. – М.: Наука, 1977. – 308 с.
5. Лыч, Л.М. Назвы зямлі беларускай / Л.М.Лыч. – Мінск: Універсітэцкае, 1994. – 128 с.
6. Лемцюгова, В.П. Беларуская айканімія / В.П.Лемцюгова. – Мінск: Навука і тэхніка, 1970. – 158 с.
7. Мезенка, Г.М. Беларуская анамастыка / Г.М.Мезенка. – Мінск: Выш.шк., 1997. – 119 с.
8. Мезенко, А.М. Урбанонимия Беларуси / А.М.Мезенко. – Мінск: Университетское, 1991. – 166 с.
9. Никонов, В.А. Словарь русских фамилий / В.А.Никонов. – М.: Школа-Пресс, 1993. – 224 с.
10. Рылюк, Г.Я. Истоки географических названий Беларуси / Г.Я.Рылюк. – Мінск: Веды, 1999. – 235 с.
11. Саламевіч, Я. Слоўнік беларускіх псеўданімаў і крыптанімаў (XVI–XX стст.) / Я.Саламевіч. – Мінск: Маст. літ., 1983. – 207 с.
12. Тихонов, А.Н. Словарь русских личных имен / А.Н.Тихонов. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 734 с.
13. Филиппов, И.С. Ономастика / И.С.Филиппов // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 199 – 230.
14. Шур, В. Беларускія ўласныя імёны / В.Шур. – Мінск: Маст. літ., 1998. – 237 с.
15. Этническая топонимика: сб. ст. / АН СССР, Моск. фил. Географ. о-ва СССР; редкол.: Е.М.Поспелов, Г.П.Смолицкая (отв. ред.). – М.: МФГО, 1987. – 143 с.

5.2 Дадатковая літаратура

1. Бірыла, М.В. Анамастычная тэрміналогія / М.В.Бірыла // Тэрміналагічны зборнік “87–88” / АН БССР; Рэсп. тэрмінал. камісія; Ін-т мовазнаўства. – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – С. 25–40.
2. Бірыла, М.В. Літоўскія элементы ў беларускай анамастыцы / М.В.Бірыла. – Мінск: Навука і тэхніка, 1968. – 100 с.

3. Буданова, В.П. Этнонимика племен Западной Европы / В.П.Буданова. – М.: ИВИ, 1991. – 285 с.
4. Грушко, Е.А. Словарь имен / Е.А.Грушко. – Н.Новгород: Русский купец, 1996. – 655 с.
5. Жучкевич, В.А. Общая топонимика / В.А.Жучкевич. – Минск: Выш. шк., 1980. – 287 с.
6. Лемтюгова, В.П. Восточнославянская ойконимия апеллятивного происхождения: Названия типов поселений / В.П.Лемтюгова / АН БССР, Ин-т языкознания. – Минск: Наука и техника, 1983. – С. 153–194.
7. Никонов, В.А. Введение в топонимику / В.А.Никонов. – М.: Наука, 1965. – 179 с.
8. Суперанская, А.В. Словарь русских личных имен / А.В.Суперанская. – М.: Эксмо, 2003. – 540 с.
9. Суперанская, А.В. Что такое топонимика? / А.В.Суперанская. – М.: Наука, 1985. – 177 с.
10. Сулова, А.В. О русских именах / А.В.Сулова. – Л.: Лениздат, 1991. – 219 с.
11. Этническая ономастика: сб. ст. / АН СССР, Ин-т этнографии им. Миклухо-Маклая; редкол.: Р.Ш.Джарылгасинова, В.А.Никонов (отв. ред.). – М.: Наука, 1984. – 192 с.
12. Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаваркое... / У.Юрэвіч. – Минск: Маст. літ., 1998. – 282 с.

ГЕРАЛЬДЫКА

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Вызначэнне геральдыкі як навуковай дысцыпліны.
Прадмет вывучэння геральдыкі і яе задачы.
Геральдыка тэарэтычная і практычная.
Сувязь геральдыкі з іншымі спецыяльнымі гістарычнымі дысцыплінамі (генеалогія, сфрагістыка, нумізматыка і інш.).
Геральдычныя калекцыі.

Раздзел I. Агульная геральдыка

Тэма 1. Герб

Паходжанне гербоў. Этымалогія тэрмінаў герб, геральдыка.
Функцыі герба (рэпрэзентатыўная і распазнавальная).
Класіфікацыя гербоў.
Гербы фізічных асоб (радавыя, прыватныя, асабістыя, сямейныя).
Карпарацыйныя гербы (гарадскія, цэхавыя, брацкія).
Дзяржаўныя гербы.

Тэма 2. Складовыя часткі герба

Складовыя часткі герба: шчыт, шлем, начэлле, нашлемнік, карона, намітка, шчытатрымальнікі, аздобы, стужка, дэвіз, мантыя, засень.
Шчыт. Формы, поле. Падзелы шчыта.
Металы, футры, колеры (эмалі, фарбы, фініфці).
Метад умоўнай штрыхоўкі.
Выявы на шчыце. Геральдычныя (канстантныя і другасныя) і негеральдычныя (натуральныя, штучныя, фантастычныя) фігуры.
Выкарыстанне спецыяльнай геральдычнай тэрміналогіі.
Сімволіка колераў, металаў, футраў, негеральдычных фігур.
Шлем. Размяшчэнне. Выгляд. Афарбоўка.
Начэлле. Размяшчэнне. Прызначэнне.
Нашлемнік. Размяшчэнне. Асаблівасці адлюстравання.
Карона. Размяшчэнне. Тыпы карон. Шапка, тыяра, чалма, капялюш.
Намітка. Размяшчэнне. Асаблівасці афарбоўкі.
Шчытатрымальнікі. Размяшчэнне. Віды і асаблівасці.
Аздобы. Размяшчэнне. Прызначэнне.
Стужка. Размяшчэнне. Прызначэнне. Афарбоўка.
Дэвіз. Размяшчэнне. Змест. Мова.
Мантыя. Размяшчэнне. Асаблівасці афарбоўкі.
Засень. Размяшчэнне. Прызначэнне.

Тэма 3. Асноўныя правілы распрацоўкі і апісання гербоў

Выпадкі змены гербавых фігур.

Правілы састаўлення гербоў.

Спосабы распрацоўкі і апісання гербоў (паслядоўнасць, выкарыстанне спецыяльных тэрмінаў).

Апісанне шчыта (падзелы, колеры палёў, фігуры і іх колеры).

Апісанне неабавязковых элементаў герба.

Раздзел II. Гісторыя развіцця беларускай геральдыкі

Тэма 4. Прыватнаўласніцкія, тэрытарыяльныя і карпарацыйныя гербы на тэрыторыі Беларусі ў XI–XVIII стст.

Крыніцы і даследаванні па беларускай геральдыцы.

Асноўныя этапы развіцця геральдыкі на беларускіх землях у XIV–XVIII стст.

Узнікненне і развіццё прыватнаўласніцкіх гербоў у Вялікім Княстве Літоўскім. Дагербавыя выявы (клейны). Рунічная тэорыя. Гарадзельская ўнія 1413 г. Гербы шляхты Вялікага Княства Літоўскага.

Тэрытарыяльныя гербы – ваяводскія, губернскія і гарадскія. Гарадскі герб як сімвал самастойнасці. Класіфікацыя выяў на гарадскіх гербах.

Гербы цэхаў і канфесіянальна-асветніцкіх рэлігійных брацтваў.

Паходжанне герба “Пагоня”. Герб “Пагоня” – гістарычны сімвал Беларусі. Разнавіднасці герба “Пагоня”. Пісьмовыя і сфрагістычныя матэрыялы аб працэсе пераўтварэння тэрытарыяльнага герба “Пагоня” ў Дзяржаўны герб Вялікага Княства Літоўскага. Герб “Пагоня” ў канцы XVIII–XXI ст.

Тэма 5. Развіццё расійскай геральдыкі ў XVIII – пачатку XX ст. (агульны агляд)

Асноўныя этапы развіцця. Крыніцы і даследаванні па расійскай геральдыцы.

Агульны агляд станаўлення і развіцця расійскай геральдыкі ў XVIII – пачатку XX ст.

Заснаванне Геральдмейстарскай канторы (1722).

“Общий дворянских родов гербовник” (1797).

Класіфікацыя дваранскіх расійскіх гербоў.

Гарадская геральдыка.

Фарміраванне дзяржаўных сімвалаў.

Тэма 6. Геральдыка Беларусі ў канцы XVIII – XX ст.

Уключэнне беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі. Развіццё геральдыкі на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XX ст. Кастрычніцкія падзеі 1917 г. Стварэнне савецкай атрыбутыкі.

Абвяшчэнне незалежнасці БНР (25 сакавіка 1918 г.). Утварэнне БССР (1 студзеня 1919 г.). Герб БССР. Стварэнне Літоўска-Беларускай ССР (27 лютага 1919 г.). Герб Літоўска-Беларускай ССР. Аднаўленне БССР (31 ліпеня 1920 г.).

Зацвярджэнне Дзяржаўнага герба БССР VIII Усебеларускім з'ездам Саветаў (11 красавіка 1927 г.). Унясенне змен у герб у 1938–1939, 1958 гг.

Герб СССР. Стварэнне СССР (30 снежня 1922 г.). Зацвярджэнне ЦВК Дзяржаўнага герба і сцяга СССР (6 ліпеня 1923 г.). Канстытуцыя СССР 1924 г. Змены ў савецкім гербе ў 1936, 1946, 1956 гг.

Тэма 7. Геральдыка Беларусі ў канцы XX – пачатку XXI ст.

Прыняцце Вярхоўным Саветам БССР Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Беларускай ССР (27 ліпеня 1990 г.).

Прыняцце Вярхоўным Саветам Рэспублікі Беларусь законаў “Аб Дзяржаўным сцягу Рэспублікі Беларусь”, “Аб Дзяржаўным гербе Рэспублікі Беларусь” (19 верасня 1991 г.).

Распад СССР (10 снежня 1991 г.). Рэферэндум 14 траўня 1995 г. Прыняцце новага герба Рэспублікі Беларусь.

Геральдычны Савет пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь (2002 г.).

Сучасная тэрытарыяльная геральдыка Беларусі. Гербы адміністрацыйна-тэрытарыяльных і тэрытарыяльных адзінак Беларусі.

Дзяржаўны геральдычны рэгістр Рэспублікі Беларусь.

Закон Рэспублікі Беларусь “Аб афіцыйных геральдычных сімвалах” (2012 г.)

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу. Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу. Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіўме.

Семінарскія заняткі № 1 Складовыя часткі герба

1. Гісторыя паходжання герба.
2. Складовыя часткі герба.
3. Шчыт. Форма, поле, падзелы.
4. Эмалі, металы, футры, іх умоўнае вызначэнне.

Літаратура

Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Герб / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 171–172.

Герб // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1971. – Т. 3. – С. 436.

Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б. Кобрин, Г.А. Леонтьев, Р.А. Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.

Тираспольская, И.З. Геральдика / И.З. Тираспольская // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1963. – Т. 4. – Стб. 233–235.

Цітоў, А.К. Герб // А.К. Цітоў. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 515–517.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Черных, А.П. Геральдика / А.П. Черных // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1990. – С. 40 – 80.

Семінарскія заняткі № 2 Складовыя часткі герба

1. Метад умоўнай штрыхоўкі
2. Класіфікацыя выяў на шчыце.
3. Геральдычныя фігуры.
4. Негеральдычныя фігуры.

Літаратура

Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Геральдыка / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 167.

Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Герб / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 171–172.

Герб // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1971. – Т. 3. – С. 436.

Драчук, В.С. Рассказывает геральдика / В.С. Драчук. – М.: Наука, 1977. – 256 с.

Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б. Кобрин, Г.А. Леонтьев, Р.А. Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.

Цітоў, А.К. Геральдыка / А.К. Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 512–513.

Цітоў, А.К. Герб // А.К. Цітоў. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 515–517.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Черных, А.П. Геральдика / А.П. Черных // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1990. – С. 40 – 80.

Семінарскія заняткі № 3 Складовыя часткі герба

1. Шлем, начэлле, нашлемнік.
2. Карона, намітка.
3. Шчытатрымальнікі, дадатковыя аздобы.
4. Стужка, дэвіз.
5. Мантыя, засень.

Літаратура

Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Геральдыка / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 167.

Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Герб / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 171–172.

Герб // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1971. – Т. 3. – С. 436.

Драчук, В.С. Рассказывает геральдика / В.С. Драчук. – М.: Наука, 1977. – 256 с.

Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б. Кобрин, Г.А. Леонтьев, Р.А. Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.

Цітоў, А.К. Геральдыка / А.К. Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 512–513.

Цітоў, А.К. Герб // А.К. Цітоў. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 515–517.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Черных, А.П. Геральдика / А.П. Черных // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1990. – С. 40 – 80.

Семінарскія заняткі № 4

Асноўныя правілы распрацоўкі і апісання гербаў

1. Агульная характарыстыка правілаў апісання герба.
2. Выкарыстанне спецыяльнай геральдычнай тэрміналогіі.
3. Сімволіка колераў.
4. Сімволіка металаў, футраў.

Літаратура

- Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Герб / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 171–172.
- Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Геральдыка / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 167.
- Герб // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1971. – Т. 3. – С. 436.
- Драчук, В.С. Рассказывает геральдика / В.С. Драчук. – М.: Наука, 1977. – 256 с.
- Заяц, Ю.А. Геральдыка / Ю.А. Заяц, Н.В. Штыхаў // Археалогія і нумізматыка Беларусі: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1993. – С. 170.
- Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И. Каменцева, Н.Б. Устюгов – М.: Высшая школа, 1974. – 264 с.
- Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б. Кобрин, Г.А. Леонтьев, Р.А. Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.
- Цітоў, А.К. Геральдыка / А.К. Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 512–513.
- Цітоў, А.К. Герб // А.К. Цітоў. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 515–517.
- Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.
- Черных, А.П. Геральдика / А.П. Черных // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1990. – С. 40 – 80.

Семінарскія заняткі № 5

Асноўныя правілы распрацоўкі і апісання гербаў

1. Сімволіка негеральдычных фігур.
2. Выпадкі змены гербавых фігур.
3. Апісанне шчыта.
4. Апісанне неабавязковых элементаў фігур.

Літаратура

- Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Герб / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 171–172.
- Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Геральдыка / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 167.

Герб // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1971. – Т. 3. – С. 436.

Драчук, В.С. Рассказывает геральдика / В.С. Драчук. – М.: Наука, 1977. – 256 с.

Заяц, Ю.А. Геральдыка / Ю.А. Заяц, Н.В. Штыхаў // Археалогія і нумізматыка Беларусі: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1993. – С. 170.

Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И. Каменцева, Н.Б. Устюгов – М.: Высшая школа, 1974. – 264 с.

Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б. Кобрин, Г.А. Леонтьев, Р.А. Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.

Цітоў, А.К. Геральдыка / А.К. Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 512–513.

Цітоў, А.К. Герб // А.К. Цітоў. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 515–517.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Черных, А.П. Геральдика / А.П. Черных // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1990. – С. 40 – 80.

Семінарскія заняткі № 6

Прыватнаўласніцкія, тэрытарыяльныя і карпарацыйныя гербы

1. Дагербавыя выявы (клейны). Рунічная тэорыя.
2. Этапы фарміравання прыватнаўласніцкай геральдыкі беларускай шляхты.
3. Працэсы геральдызацыі, натуралізацыі і міфалагізацыі.
4. Гербы шляхты Вялікага Княства Літоўскага.

Літаратура

Вяроўкін-Шэлюта, У.М. Геральдыка / У.М. Вяроўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 167.

Малы гербовнік наваградзкай шляхты. – Мн.: БелНДДАС, 1997. – 161 с.

Цітоў, А.К. Геральдыка / А.К. Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 512–513.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Шаланда, А.І. Шляхецкая геральдыка Беларусі ў другой палове XVI–XVIII ст.: Аўтарэф. ... дыс. канд. гіст. навук / А.І. Шаланда. – Мн., 2000. – 18 с.

Семінарскія заняткі № 7

Прыватнаўласніцкія, тэрытарыяльныя і карпарацыйныя гербы

- 1.Класіфікацыя тэрытарыяльных гербаў.
- 2.Ваяводскія і губернскія гербы.
- 3.Класіфікацыя выяў на гарадскіх гербах. Гербы беларускіх гарадоў.
- 4.Карпарацыйныя гербы – гербы цэхаў і канфесійна-асветніцкіх рэлігійных брацтваў.

Літаратура

Заяц, Ю.А. Геральдыка / Ю.А. Заяц, Н.В. Штыхаў // Археалогія і нумізматыка Беларусі: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1993. – С. 170.

Пякарскі, А.І. Гербы былых намесніцтваў, губерній і іх цэнтраў / А.І. Пякарскі // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 3. – С. 50–52.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.

Цітоў, А.К. Геральдыка / А.К. Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1994. – Т. 2. – С. 512–513.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Семінарскія заняткі № 8

Геральдыка Беларусі у канцы XVIII – пачатку XXI ст.

- 1.Асноўныя накірункі развіцця беларускай геральдыкі ў канцы XVIII – пачатку XX ст.
- 2.Стварэнне гербаў РСФСР, СССР.
- 3.Гісторыя стварэння герба БССР.
- 4.Сучасная беларуская гарадская геральдыка.
- 5.Сучасная беларуская абласная геральдыка.

Літаратура

Аб зацвярджэнні эталона Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь і Палажэнне аб Дзяржаўным гербе Рэспублікі Беларусь // Збор Указаў Прэзідэнта і Пастаноў Кабінета Міністраў Рэспублікі Беларусь. – 1995. – № 17. – С. 7 – 10.

Адамушко, В.И. Гербы и флаги Беларуси / В.И. Адамушко, М.М. Елинская. – Мінск: Беларусь, 2006. – 253 с.

Адамушко, В.И. Современная геральдика Беларуси / В.И. Адамушко, М.М. Елинская. – Мінск: БелЭн, 2012. – 536 с.

Васільеў, Я. Як ствараўся герб БССР / Я. Васільеў, М. Камінскі // Маладосць. – 1970. – № 1. – С. 93–97.

Винклер, П.П. фон. Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи. [Репринт. воспроизведение изд. 1890 г.] / П.П. фон Винклер. – М.: Планета, 1991. – 222 с.

Герб дзяржаўны Рэспублікі Беларусь // Беларуская энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1997. – Т. 5. – С. 172.

Гербы и флаги СССР. 1922 – 1972. – М.: Известия Советов депутатов трудящихся, 1972. – 80 с.

Заяц, Ю.А. Геральдыка / Ю.А. Заяц, Н.В. Штыхаў // Археалогія і нумізматыка Беларусі: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1993. – С. 170.

Каменцева, Е.И. Герб государственный / К. И. Каменцева, А.Н. Луппол // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1963. – Т.4. – Стб. 238–255.

Каменцева, Е.И. Герб Российской империи / К. И. Каменцева, А.Н. Луппол // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1963. – Т. 4. – Стб. 955–956.

Лакиер, А.Б. Русская геральдика. [Репринт. воспроизведение изд. 1855 г.] / А.Б. Лакиер. – М.: Книга, 1990. – 299 с.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

4 РАЗДЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай. Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

1. Гісторыя з'яўлення герба.
2. Герб – помнік гісторыі і культуры.
3. Гісторыя паходжання і функцыі састаўных частак герба.
4. Сімволіка негеральдычных выяў на шчыце.
5. Складасці пералік асноўных правілаў па распрацоўцы герба.
6. Складасці пералік асноўных правілаў па апісанню герба.
7. Падабраць прыклады гербаў, якія адлюстроўваюць правілы па складанню гербаў.
8. Складасці поўнае апісанне герба ў адпаведнасці з пэўнымі правіламі.
9. Працэс геральдызацыі прыватнаўласніцкіх гербаў.
10. Працэс натуралізацыі і міфалагізацыі прыватнаўласніцкіх гербаў.
11. Класіфікацыя тэрытарыяльных беларускіх гербаў.
12. Выкарыстанне карпарацыйных гербаў на тэрыторыі Беларусі.
13. Агульная характарыстыка развіцця беларускай геральдыкі ў канцы XVIII – пачатку XX ст.
14. Стварэнне савецкай атрыбутыкі (гербы РСФСР, СССР).
15. Гісторыя стварэння герба БССР.
16. Сучасная беларуская геральдыка.

4.2 Пытанні да экзамена

1. Прадмет вывучэння геральдыкі і яе задачы.
2. Паходжанне, функцыі і класіфікацыя гербаў.
3. Шчыт – галоўная частка герба.
4. Характарыстыка састаўных частак герба – шлема, нашлемніка, бурэлета.
5. Характарыстыка састаўных частак герба – кароны, наміткі, шчытатрымальнікаў.
6. Характарыстыка састаўных частак герба – асобых упрыгожванняў, стужкі, дэвізу, мантыі.
7. Галоўныя і другасныя падзелы шчыта.
8. Метад умоўнага вызначэння эмаляў, металаў і футраў.
9. Класіфікацыя фігур на шчыце і іх характарыстыка.
10. Геральдычныя фігуры.

11. Канстантныя геральдычныя фігуры.
12. Другасныя геральдычныя фігуры. Крыніцы іх стварэння.
13. Негеральдычныя фігуры.
14. Парадак размяшчэння на шчыце негеральдычных фігур.
15. Натуральныя негеральдычныя фігуры.
16. Штучныя негеральдычныя фігуры.
17. Фантастычныя негеральдычныя фігуры.
18. Сімволіка негеральдычных фігур, коляраў, металаў.
19. Выкарыстанне спецыяльнай геральдычнай тэрміналогіі – фігуры паніжаныя, павышаныя, зрушаныя і інш.
20. Правілы складання гербаў.
21. Правілы апісання гербаў.
22. Перыядызацыя развіцця прыватнаўласніцкай геральдыкі ў Вялікім княстве Літоўскім.
23. Узнікненне і развіццё прыватнаўласніцкіх гербаў у Вялікім княстве Літоўскім у X – канцы XIV ст.
24. Развіццё беларускай прыватнаўласніцкай геральдыкі ў канцы XIV – сярэдзіне XV ст.
25. Развіццё беларускай прыватнаўласніцкай геральдыкі ў сярэдзіне XV – сярэдзіне XVI ст.
26. Развіццё беларускай прыватнаўласніцкай геральдыкі ў сярэдзіне XVI – сярэдзіне XVII ст.
27. Развіццё беларускай прыватнаўласніцкай геральдыкі сярэдзіны XVII – канцы XVIII ст.
28. Прыватнаўласніцкія гербы літоўскай шляхты.
29. Характарыстыка працэсаў геральдызацыі, натуралізацыі і міфалагізацыі герба.
30. Гісторыя паходжання і выкарыстання герба «Пагоня».
31. Тэрытарыяльная геральдыка Беларусі XVI ст. – ваяводскія гербы.
32. Тэрытарыяльная геральдыка Беларусі XIX ст. – губернскія гербы.
33. Класіфікацыя гарадскіх гербаў Беларусі.
34. Гарадская геральдыка Беларусі XIV – канца XVIII стст.
35. Гарадская геральдыка Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.
36. Асноўныя кірункі развіцця савецкай эмблематыкі.
37. Гісторыя стварэння герба РСФСР.
38. Гісторыя стварэння герба БССР.
39. Гісторыя стварэння герба СССР.
40. Геральдычная Рада пры прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.
41. Сучасная беларуская гарадская геральдыка.
42. Дзяржаўная сімволіка Рэспублікі Беларусь.

5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.2 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных заняткаў			срс
	усяго	лек-цыі	семі-нары	
Уводзіны	2	2		
Раздзел I. Агульная геральдыка				
Тэма 1. Герб	6	4		2
Тэма 2. Складовыя часткі герба	14	6	6	2
Тэма 3. Асноўныя правілы распрацоўкі і апісання гербоў	8	2	4	2
Раздзел II. Гісторыя развіцця беларускай геральдыкі				
Тэма 4. Прыватнаўласніцкія, тэрытарыяльныя і карпарацыйныя гербы на тэрыторыі Беларусі ў XIV–XVIII стст.	12	6	4	2
Тэма 5. Развіццё расійскай геральдыкі ў XVIII – пачатку XX ст. (агульны агляд)	2	2		
Тэма 6. Геральдыка Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XXI ст. (агульны агляд)	6	2	2	2
Разам...	50	24	16	10

5.2 Асноўная літаратура

1. Аб афіцыйных геральдычных сімвалах: Закон Респ. Беларусь, 26 траўня 2012 г., № 384-З // Нацыянальны рэестр правых актоў Рэспублікі Беларусь. – 2012. – № 63, 2/1936.

2. Аб зацвярджэнні эталона Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь і Палажэння аб Дзяржаўным гербе Рэспублікі Беларусь // Збор указаў прэзідэнта і пастановаў Кабінета Міністраў Рэспублікі Беларусь. – 1995. – № 17. – С. 7 – 10.

3. Адамушко, В.И. Гербы и флаги Беларуси / В.И. Адамушко, М.М. Елинская. – Мінск: Беларусь, 2006. – 253 с.

4. Адамушко, В.И. Современная геральдика Беларуси / В.И. Адамушко, М.М. Елинская. – Мінск: БелЭн, 2012. – 536 с.

5. Вилинбахов, Г.В. История Российского герба и флага / Г.В. Вилинбахов. – СПб.: СПбГУ, филол. ф-т, 2004. – 128 с.

6. Винклер, П.П. фон. Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи. [Репринт. воспроизведение изд. 1890 г.] / П.П. фон Винклер. – М.: Планета, 1991. – 222 с.

7. Белецкий, С.В. Специальные исторические дисциплины / С.В.Белецкий, И.В.Воронцова, З.В.Дмитриева. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2004. – 634 с.
8. Герб дзяржаўны Рэспублікі Беларусь // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. – Мінск, 1997. – Т. 5. – С. 172.
9. Заканадаўчыя акты аб дзяржаўнай сімволіцы Рэспублікі Беларусь. – Мінск: Беларусь, 1994. – 95 с.
10. Заяц, Ю.А. Геральдыка / Ю.А.Заяц, Н.В.Штыхаў // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. – Мінск:БелЭнц., 1993. – С. 170.
11. Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б.Кобрин, Г.А.Леонтьев, Р.А.Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.
12. Лакиер, А.Б. Русская геральдика. [Репринт. воспроизведение изд. 1855 г.] / А.Б.Лакиер. – М.: Книга, 1990. – 299 с.
13. Соболева, Н.А. Очерки истории Российской символики. От тамги до символов государственного суверенитета / Н.А.Соболева. – М.: Языки славянских культур: Знак, 2006. – 488 с.
14. Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1988. – 205 с.
15. Цітоў, А.К. Геральдыка / А.К.Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Мінск, 1994. – Т. 2. – С. 512–513.
16. Цітоў, А. Геральдыка беларускіх месцаў / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1998. – 284 с.
17. Цітоў, А.К. Герб / А.К.Цітоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Мінск, 1994. – Т. 2. – С. 515–517.
18. Цітоў, А. Наш сімвал – Пагоня / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1992. – 40 с.
19. Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.
20. Черных, А.П. Геральдика / А.П.Черных // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 40–80.

5.2 Дадатковая літаратура

1. Васільеў, Я. Як ствараўся герб БССР / Я.Васільеў, М.Камінскі // Маладосць. – 1970. – № 1. – С. 93–97.
2. Вярхоўкін-Шэлюта, У.М. Герб / У.М.Вярхоўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. – Мінск, 1997. – Т. 5. – С. 171–172.
3. Вярхоўкін-Шэлюта, У.М. Геральдыка / У.М.Вярхоўкін-Шэлюта // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. – Мінск, 1997. – Т. 5. – С. 167.
4. Герб дзяржаўны // Беларуская савецкая энцыклапедыя: у 12 т. – Мінск, 1971. – Т. 3. – С. 436.
5. Гербы и флаги СССР. 1922–1972. – М.: Известия Советов депутатов трудящихся, 1972. – 80 с.
6. Грыцкевіч, А. Яшчэ раз да пытання аб старадаўнім гарадскім гербе Слуцка / А.Грыцкевіч // Беларускі гістарычны часопіс. – 1996. – № 2. – С. 107–112.

7. Малы гербовник наваградзкай шляхты. – Мінск: БелНДДАС, 1997. – 161 с.
8. Пякарскі, А.І. Старыя гербы / А.І.Пякарскі // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1976. – № 4. – С. 52–54.
9. Руа, Ж.-Ж. История рыцарства / Ж.-Ж.Руа. – М.: Алетейа, 1996. – 244 с.
10. Тираспольская, И.З. Геральдика / И.З.Тираспольская // Советская историческая энциклопедия: в 16 т. – М., 1963. – Т. 4. – Стб. 233–235.
11. Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А.Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.
12. Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Польша, 1993. – 239 с.
13. Шаланда, А.І. Шляхецкая геральдыка Беларусі ў другой палове XVI–XVIII ст.: аўтарэф. ... дыс. канд. гіст. навук / А.І.Шаланда. – Мінск., 2000. – 18 с.
14. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1978–1993. – Т. 1–8.

МЕТРАЛОГІЯ

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Уводзіны

Структура курса. Характарыстыка галоўных раздзелаў. Асноўныя формы і метады аўдыторнай і самастойнай работы студэнтаў. Вучэбна-метадычнае забеспячэнне. Выніковыя і прамежкавыя формы кантролю.

Вызначэнне метралогіі як навуковай дысцыпліны.

Этымалогія тэрміна метралогія.

Гістарычная метралогія.

Фарміраванне метралогіі як спецыяльнай гістарычнай дысцыпліны.

Прадмет і задачы гістарычнай метралогіі. Яе сувязь з іншымі гістарычнымі дысцыплінамі.

Раздзел I. Агульныя звесткі аб метралагічных сістэмах народаў свету

Тэма 1. Метралогія Старажытнага Рыма. Сярэднявечная метралогія

Агульная характарыстыка рымскай сістэмы мер.

Лінейныя меры. Мера плошчы. Мера аб'ёму. Мера масы.

Гісторыя развіцця і своеасаблівасці метралагічных сістэм у Сярэднявечча.

Лінейныя меры. Мера плошчы. Мера аб'ёму. Мера масы.

Раздзел II. Метралагічныя сістэмы на беларускіх землях у X – пачатку XXI ст.

Тэма 2. Народныя адзінкі вымярэння

Народныя адзінкі вымярэння і іх сувязь з працоўнай дзейнасцю чалавека.

Вызначэнне прасторы і адлегласці на вока і слых.

Мера працягласці, звязаная з назвамі частак чалавечага цела, вытворчай дзейнасцю (паляванне, рыбная лоўля, земляробства).

Мера прасторы, звязаная з перамяшчэннем на запрэжаных жывёлах і часам, затрачаным на выкананне нейкай справы.

Тэма 3. Метралагічныя сістэмы на беларускіх землях у X–XVIII стст. Расійскія сістэмы вымярэнняў у XVIII – пачатку XX ст.

Гісторыя станаўлення і развіцця метралагічных сістэм на беларускіх землях у X–XVIII стст.

Лінейныя меры. Мера плошчы. Мера аб'ёму. Мера масы.

Старажытнарускія меры. Расійская метралагічная сістэма ў XVIII – пачатку XX ст.

Лінейныя меры. Мера плошчы. Мера аб’ёму. Мера масы.

Тэма 4. Метрычная сістэма вымярэнняў

Стварэнне метрычнай сістэмы вымярэнняў.

Лінейныя меры. Мера плошчы.

Мера аб’ёму. Мера масы.

Стварэнне Міжнароднай сістэмы вымярэнняў (SI).

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме.

Семінарскія заняткі № 1

Метралагічныя сістэмы на беларускіх землях у X–XVIII стст. Расійскія сістэмы вымярэнняў у XVIII – пачатку XX ст.

1. Гісторыя станаўлення і развіцця метралагічных сістэм на беларускіх землях.
2. Лінейныя меры.
3. Меры плошчы.
4. Меры аб'ёму.
5. Меры масы.

Літаратура

Бойцов, М.А. Историческая метрология / М.А. Бойцов М.А. // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 147–173.

Каменцева, Е.И. / Е.И. Каменцева. Историческая метрология. – М.: Ист.-архив. ин-т, 1978. – 57 с.

Каменцева, Е.И. Метрология историческая / Е.И. Каменцева, Н.А. Шостыин // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1966. – Т. 9. – С. 401–409.

Пазднякоў, В. Метралагія гістарычная / В. Пазднякоў // Энциклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1999. – Т. 5. – С. 121.

Пронштейн, А.П. Вспомогательные исторические дисциплины / А.Р. Пронштейн, В.Я. Кияшко. – М.: Просвещение, 1973. – 112 с.

4 РАЗДЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай.

Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

Тэма 1. Метрычная сістэма вымярэнняў

1. Гісторыя прыняцця метрычнай сістэмы на тэрыторыі Беларусі.
2. Асноўныя адзінкі вымярэнняў у метрычнай сістэме.
3. Пераклад на метрычную сістэму старадаўніх адзінак вымярэнняў на тэрыторыі Беларусі.
4. Стварэнне Міжнароднай сістэмы вымярэнняў (SI).

Літаратура

Бойцов, М.А. Историческая метрология / М.А. Бойцов М.А. // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 147–173.

Вспомогательные исторические дисциплины: Сб. задач и упражнений. – СПб.: Санкт-Петербург. гос. ин-т культуры, 1992. – Вып. 1. – 93 с.

Каменцева, Е.И. Русская метрология / Е.И. Каменцева, Н.В. Устюгов. – М.: Высш. школа, 1975. – 326 с.

Пазднякоў, В. Метралогія гістарычная / В. Пазднякоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мн.: БелЭн, 1999. – Т. 5. – С. 121.

Пронштейн, А.П. Вспомогательные исторические дисциплины / А.П. Пронштейн, В.Я. Кияшко. – М.: Просвещение, 1973. – 112 с.

Скурат, К.У. Метралогія гістарычная / Скурат К.У. // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1973. – Т. 7. – С. 139.

4.2 Пытанні да заліка

1. Метралогія. Вызначэнне паняцця. Гістарыяграфія пытання.
2. Сістэма мераў Старажытнага Рыму.
3. Метралагічная сістэма сярэднявечнай Еўропы.
4. Народныя адзінкі вымярэнняў на тэрыторыі Беларусі.
5. Метралагічныя сістэмы на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX ст. Лінейныя меры.
6. Метралагічныя сістэмы на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX ст. Меры плошчы.
7. Метралагічныя сістэмы на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX ст. Меры аб'ёму.

8.Метралагічныя сістэмы на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX ст. Меры масы.

9.Метрычная сістэма. Гісторыя стварэння.

10.Метрычная сістэма. Лінейныя меры.

11.Метрычная сістэма. Меры плошчы.

12.Метрычная сістэма. Меры аб'ёму.

13.Метрычная сістэма. Меры ўмяшчальнасці.

14.Метрычная сістэма. Меры масы.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.1 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных заняткаў			срс
	усяго	лекцыі	семінары	
Раздзел I. Агульныя звесткі аб метралагічных сістэмах народаў свету				
Тэма 1. Уводзіны. Метралогія Старажытнага Рыма. Сярэднявечная метралогія	2	2		
Раздзел II. Метралагічныя сістэмы на беларускіх землях у X – пачатку XXI ст.				
Тэма 2. Народная метралогія	2	2		
Тэма 3. Метралагічныя сістэмы на беларускіх землях у X– XVIII стст. Расійскія сістэмы вымярэнняў у XVIII – пачатку XX ст.	6	2	2	2
Тэма 4. Метрычная сістэма вымярэнняў	2	2		
Разам...	12	8	2	2

5.2 Асноўная літаратура

1. Белецкий, С.В. Специальные исторические дисциплины / С.В.Белецкий, И.В.Воронцова, З.В.Дмитриева. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2004. – 634 с.
2. Бойцов, М.А. Историческая метрология / М.А.Бойцов // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 147–173.
3. Вспомогательные исторические дисциплины: сб. задач и упражнений. – СПб.: Санкт-Петербург. гос. ин-т культуры, 1992. – Вып. 1. – 93 с.
4. Каменцева, Е.И. Историческая метрология / Е.И.Каменцева. – М.: Ист.-архив. ин-т, 1978. – 57 с.
5. Каменцева, Е.И. Метрология историческая / Е.И.Каменцева, Н.А.Шостыин // Советская историческая энциклопедия: в 16 т. – М., 1966. – Т. 9. – С. 401–409.
6. Молчанова, Л.А. Народная метрология / Л.А.Молчанова. – Минск: Наука и техника, 1973. – 83 с.
7. Пазднякоў, В. Метралогія гістарычная / В.Пазднякоў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Минск, 1999. – Т. 5. – С. 121.
8. Скурат, К.У. Метралагічная сістэма на Беларусі / К.У.Скурат // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1971. – № 3. – С. 50–51.
9. Скурат, К.У. Метралогія гістарычная / К.У.Скурат // Беларуская савецкая энциклапедыя: у 12 т. – Минск, 1973. – Т. 7. – С. 139.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Каменцева, Е.И. Русская метрология / Е.И.Каменцева, Н.В.Устюгов. – М.: Высш. шк., 1975. – 326 с.
2. Пронштейн, А.П. Вспомогательные исторические дисциплины / А.Р.Пронштейн, В.Я.Кияшко. – М.: Просвещение, 1973. – 112 с.
3. Скурат, К.У. Даўнія беларускія меры / К.У.Скурат. – Мінск: Навука і тэхніка, 1974. – 191 с.
4. Тюрин, Н.И. В поисках точности / Н.И.Тюрин. – М.: Физматгиз, 1960. – 246 с.
5. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1978–1993. – Т. 1–8.

НУМІЗМАТЫКА

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Уводзіны

Этымалогія тэрміна нумізматыка. Вызначэнне нумізматыкі як навуковай дысцыпліны. Прадмет, задачы, крыніцы нумізматыкі. Гістарыяграфічны агляд развіцця нумізматыкі. Яе станаўленне і развіццё ў Беларусі.

Сувязь нумізматыкі з іншымі гістарычнымі дысцыплінамі (гісторыя, археалогія, музейзнаўства, этнаграфія, сфрагістыка, фалерыстыка і інш.).

Буйнейшыя нумізматычныя зборы ў музеях замежжа і на тэрыторыі Беларусі.

Тэма грошай у літаратуры, мастацтве, фальклору.

Раздзел I. Агульная нумізматыка

Тэма 1. Уласцівасці і функцыі тавару і грошай

Вызначэнне паняццяў тавар, грошы.

Уласцівасці тавару (спажывецкая вартасць, менавая вартасць, вартасць).

Таварагрошы – іх функцыі, уласцівасці, роля ў таварным абарачэнні. Даманетныя металічныя сродкі грашовага абарачэння.

Уласцівасці металічных грошай (стабільная менавая вартасць, кампактнасць, фізічнае даўгалецце і інш.).

Функцыі грошай.

Тэма 2. Манета. Матэрыяльныя і знешнія характарыстыкі. Манета ў нумізматычным зборы

Этымалогія тэрміна манета. Манета як аснова нумізматычнага даследавання. Першыя манеты (Старажытны Кітай, Лідзія, Эгіна).

Грашавая сістэма. Асноўныя, зборныя і дробныя (разменныя) грашавыя адзінкі. Рэальная і намінальная вартасці манеты.

Эканамічны закон грашовага абарачэння Каперніка-Грэшэма.

Матэрыяльныя характарыстыкі манеты. Металы (умоўныя вызначэнні), маса, манетная стапа, манетная проба (залатніковая, каратная, лотавая, метрычная). Лігатура.

Знешнія характарыстыкі манеты (форма, поле, выявы, аверс, рэверс, гурт, легенда, тып і інш.).

Манеты нерэгулярных эмісій. Памятныя (мемарыяльныя), пробныя, данатыўныя, манеты надзвычайных абставін, антыкварныя падробкі, прыватныя грошы, манеты-перайманы, наваробныя манеты, фальшывыя манеты.

Правядзенне чысткі і кансервацыі манет.

Навуковая апрацоўка нумізматычных помнікаў.

Сістэма вызначэння калекцыйнай вартасці і ступені рэдкасці манет.

Тэма 3. Тэхніка манетнай вытворчасці

Манета як помнік гісторыі тэхнічнай думкі.

Агульная характарыстыка вырабу манет тэхнікай ліцця.

Агульная характарыстыка тэхнікі ручной чаканкі манет (падрыхтоўчыя работы, выраб манетных пласцін і манетных штэмпеляў, выраб манет, верыфікацыя манет).

Тэхніка рускай ручной чаканкі манет (выраб драцяных грошай).

Тэхніка вырабу брактэятаў.

Механізацыя працэсаў вырабу манеты (выкарыстанне шрубавага прэса, паравога рухавіка, электрычнасці).

Тэхніка вальцверк. Гурцільная машына.

Сучасныя манетаробныя машыны.

Хібнасці пры чаканцы (памылкі ў легендзе, гібрыдныя манеты, двойны ўдар, змяшчэнне штэмпеля і інш.).

Тэма 4. Скарбы – помнікі гісторыі і культуры.

Манета ў побыце, звычаях і вераваннях

Скарбы – матэрыяльныя сведчанні шырока распаўсюджанага да XIX ст. звычая захавання каштоўнасцей, прычыны яго ўзнікнення.

Скарбы як рэгулятары грашовага абарачэння. Скарбы грашовыя і грашова-рэчавыя.

Класіфікацыя скарбаў (страчаныя, зваротныя, незваротныя /культавыя ахвяраванні/, часовыя, доўгатэрміновыя, надзвычайных абставін, фальшывых манет).

Знаходкі грашовых і грашова-рэчавых скарбаў на тэрыторыі Беларусі.

Прынцыпы датавання скарбаў. Аналіз тапаграфіі знаходак скарбаў на тэрыторыі Беларусі. Захаванне скарбаў як адзінага комплексу.

Буйнейшыя зборы скарбаў у музеях Беларусі.

Дзяржаўнае заканадаўства ў дачыненні да скарбаў.

Тэма скарбаў у фальклору. Антрапаморфныя і заморфныя сведчанні аб наяўнасці скарбаў. Падзел скарбаў на “злыя” і “добрыя”. Захаванне скарбаў добрымі (бялун, купальскі дзядок) і цёмнымі сіламі (палявік, лесавік, дрыгавік, кладавік).

Рукапісныя “Траўнікі”, “Вызыўныя кнігі”, “Роспісы”.

Тэма скарбаў у літаратурных творах.

Манета ў побыце, звычаях і вераваннях. Графіта на манетах і грашовых злітках. Кашалькі для захавання манет (матэрыял, форма). Знаходкі кашалькоў у культурных сляях старажытных гарадоў.

Выкарыстанне манет у якасці ўпрыгожвання (падвескі, маністы, завушніцы, пярсцёнкі).

Выкарыстанне манет як узнагароджанне, падарунак, у вясельным, паграбальным абрадах, закладка манеты пад вугал падмурка, упрыгожванне манетамі абразоў, ахвяраванні багам.

Раздел II. Гісторыя грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі ў канцы II – пачатку XXI ст.

Тэма 5. Перыяд рымскага дэнарыя (антычны) (II – III стст.)

Перыядызацыя гісторыі грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі.

Асноўныя наміналы перыяду рымскага дэнарыя (дэнарыі, аўрэўсы, сестэрцыі). Агульная характарыстыка. “Бурштынавы” шлях. Спецыфіка выкарыстання антычных манет на тэрыторыі Беларусі. Спыненне сістэматычнага паступлення антычных манет на тэрыторыю Беларусі – прычыны і наступствы.

Аналіз тапаграфіі знаходак антычных манет на тэрыторыі Беларусі.

Тэма 6. Перыяд куфічнага дзірхама (IX – 80-я гг. X ст.)

Куфічны дзірхам. Паходжанне тэрмінаў куфічны, дзірхам. Дзірхамы – першыя паўнаватасныя грошы на тэрыторыі Беларусі.

Грашовая тэрміналогія (нагата, куна, рэзана, векша).

Вызначэнне і характарыстыка асаблівасцей асобных этапаў у перыядзе куфічнага дзірхама (IX ст. – 833; 833–900; 900–938; 938–980-я гг.).

Спыненне сістэматычнага паступлення куфічнага дзірхама на тэрыторыю Беларусі – прычыны і наступствы.

Выкарыстанне дзірхамаў у ювелірных вырабах.

Аналіз тапаграфіі знаходак куфічных дзірхамаў на тэрыторыі Беларусі.

Каз’янкаўскі манетны скарб (1972).

Тэма 7. Перыяд заходнееўрапейскага дэнарыя (канец X – 60-я гг. XI ст.)

Асноўныя наміналы (заходнееўрапейскія дэнарыі, іх мясцовыя назвы).

Аналіз тапаграфіі знаходак заходнееўрапейскіх дэнарыяў на тэрыторыі Беларусі.

Знаходкі скарбаў каля в. Стары Дзедзін (1926) і каля в. Дзягцяны (1957).

Візантыйская чаканка (намісмы, міліярысіі, фолісы).

Першыя манеты Русі – златнікі і срэбнікі. Пінскі манетны скарб (1804).

Спыненне сістэматычнага паступлення заходнееўрапейскіх дэнарыяў на тэрыторыю Беларусі – прычыны і наступствы.

Тэма 8. Безманетны перыяд (60-я гг. XI ст. – XIII ст.)

Выкарыстанне ў грашовам абарачэнні зліткаў (грыўні-рублі, палціны). Кіеўскі, наўгародскі, літоўскі тыпы зліткаў.

Аналіз тапаграфіі знаходак зліткаў на тэрыторыі Беларусі.

Вішчанскі скарб (1979).

Грашова-вагавая сістэма. Грыўня як вагавая адзінка для срэбра.

Узгадванне грашовых тэрмінаў у пісьмовых крыніцах.

Тэма 9. Перыяд пражскага гроша (XIV–XV стст.)

Пражскі грош. Беларускія пісьмовыя крыніцы аб пражскім грошы. Мясцовая тэрміналогія (шырокі, добры, прагскі, плоскі, чэскі).

Склад скарбаў з пражскімі грошамі на тэрыторыі Беларусі.

Аналіз тапаграфіі знаходак пражскага гроша на тэрыторыі Беларусі.

Спыненне сістэматычнага паступлення пражскіх грошаў на тэрыторыю Беларусі – прычыны і наступствы.

Лічыльна-грашавая і вагавая сістэмы Вялікага Княства Літоўскага (рубель, палціна, капа, паўкапы, грыўня).

Пачатак складання манетнай сістэмы Вялікага Княства Літоўскага. Выпускі першай уласнай манеты Вялікага Княства Літоўскага – літоўскага дэнарыя (пенязь).

Аналіз тапаграфіі знаходак літоўскага дэнарыя на тэрыторыі Беларусі.

Іншаземная манета – шылінгі (соліды) Лівонскага ордэна, пулы Залатой Арды, дукаты (вугорскія), ноблі (карабельнікі) і інш.

Мясцовая тэрміналогія (гатавізна і інш.).

Вагавая сістэма (грыўня, вярдунак, скойц, кварта).

Тэма 10. Грашовае абарачэнне ў канцы XV – сярэдзіне XVII ст.

Развіццё манетнай сістэмы Вялікага Княства Літоўскага (выпускі літоўскага гроша, талера, дуката).

Суадносіны рыначных курсаў літоўскага і польскага грошаў. Уніфікацыя манетнай сістэмы па рэформе Стэфана Баторыя (1578–1580). Захаванне традыцыйнай сістэмы ўліку на літоўскія і польскія грошы.

Мясцовая тэрміналогія (асмак, лядскі, польскі, сужоны).

Дзейнасць манетных двароў Вялікага Княства Літоўскага.

Лічыльна-грашавыя паняцці (злоты, капа, паўкапы, рубель, палціна).

Талер. Мясцовая тэрміналогія (палашнікі, леўкі, талеры ляўковыя, левікі, крыжовыя, рэялы, рэялавыя). Піліпкі (кантрамаркіраваныя талеры і паўталеры) – першыя крэдытныя грошы Вялікага Княства Літоўскага.

Іншаземная манета – дукаты, партугалы, ноблі, шылінгі Лівонскага ордэна, драйпэлькеры Прусіі, торнэры Шатландыі.

Расійская грашавая сістэма XV–XVII стст. Наўгародка (капейка), дзенга (маскоўка), палушка (палова дзенгі). Грашавая рэформа цара Аляксея Міхайлавіча (1654–1663). Яфімкі з “прыкметамі”.

Лічбавыя паняцці (алтын, грывеннік, палціна, рубель).

Адносіны беларускага рынку да срэбнай і меднай расійскай манеты.

Тэма 11. Грашовае абарачэнне ў 2-й палове XVII–XVIII ст.

Манетныя двары Вялікага Княства Літоўскага.

Рэформа Яна Казіміра Вазы (1659–1666). Медныя соліды (шэлягі, барацінкі) і білонныя 30-грашовікі (тымфы). Розніца паміж намінальнай і рэальнай вартасцямі меднага соліда і тымфа. Брэсцкі манетны двор (1665–1666). Вынікі і наступствы рэформы.

Пераход на біметалічную медна-срэбную грашовую сістэму. Сутнасць паняцця наддача.

Лічыльныя паняцці.

Грашовыя рэформы 1752, 1766, 1787, 1794 гг. Пачатак грашова-папяровых эмій Рэчы Паспалітай.

Мясцовая тэрміналогія (курэнцыя, рускі золоты і інш.).

Іншаземная манета – манеты Шведскай Прыбалтыкі, Нідэрландаў, Прусіі, Расіі і інш.

Грашовая рэформа Пятра I (1700 – 1704 – 1718). Увядзенне манет новага тыпу і дзесяцярчнай грашова-вагавай сістэмы. Расійская манета на беларускім рынку.

Тэма 12. Грашовае абарачэнне з канца XVIII ст. на кастрычнік /лістапад 1917 г.

Спецыфіка грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі. Працяг абарачэння польскіх, літоўскіх і заходнееўрапейскіх манет. Спраба адкрыцця Полацкага манетнага двара.

Плацінавая расійская манетная чаканка. Пачатак чаканкі “вядомай” манеты, імітуючай галандскі дукат (пучковы, лабанчык, арапчык).

Манеты Каралеўства Польскага ў складзе Расійскай імперыі. Манеты польскага паўстання 1830–1831 гг. Рагачоўскі манетны скарб (1971).

Папяровыя грошы – асігнацыі (1769). Вадзяныя знакі (філігрань). Умовы захавання пакупніцкай здольнасці папяровых грошай.

Грашовая рэформа Я.Ф.Канкрына (1839–1843) і ўвядзенне срэбнага манаметалізму.

Поўнае зліццё грашовай гаспадаркі Беларусі з агульнарасійскай.

Пецярубургскі манетны двор. Размяшчэнне чаканкі расійскай манеты ў замежжы. Працяг выпуску “вядомай” манеты.

Грашовая рэформа С.Ю.Вітгэ (1895–1898) і ўвядзенне залатога манаметалізму.

Развіццё крызісных з’яў у эканоміцы Расійскай імперыі (узрастанне тыражоў папяровых эмій і знешніх пазык, спыненне абмену банкамі папяровых грошай на золата, знікненне з абарачэння залатых, срэбных, медных манет). Выкарыстанне ў абарачэнні папяровых грашовых сурагатаў (паштовых марак).

Дзейнасць Часовага ўрада ў галіне грашовага абарачэння (аблігацыі “Займа свабоды”, крэдытныя (думскія) білеты і казначэйскія знакі – “керанкі”). Інфляцыя.

Асаблівасці грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі ў перыяд Першай сусветнай вайны. Чарневіцкі скарб (1970-я гг.).

**Тэма 13. Грашовае абарачэнне ў савецкі перыяд
(кастрычнік /лістапад 1917 – снежань 1991 г.)**

Стварэнне Народнага банка РСФСР (1918). “Грашовы голад” і працяг абарачэння грашовых знакаў царскага і Часовага ўрадаў. Першыя савецкія грашовыя эмісіі.

Саўзнакі. Рэформа 1922–1924 гг. Сутнасць і наступствы. Утварэнне Дзяржбанка СССР (1923). Стабілізацыя фінансавага становішча ў краіне. Папяровыя эмісіі, чаканка манет. Грашовае абарачэнне ў канцы 1920-х – 1930-я гг.

Манетная і папяровая вытворчасць грошай у гады Вялікай Айчыннай вайны (1941 – 1945).

Грашовая рэформа 1947 г. Грашовыя купюры новага ўзору.

Змена маштабу цэн у 1961 г. Грашовыя купюры і манеты новага ўзору.

Памятныя манеты.

Апошнія грашовыя эмісіі ад імя СССР 1991–1992 гг.

Тэма 14. Грашовае абарачэнне Рэспублікі Беларусь (з 1991 г.)

Абвяшчэнне Рэспублікі Беларусь. Самастойныя грашовыя сродкі Рэспублікі Беларусь. Разліковыя білеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь узору 1992–1999 гг.

Дэнамінацыі 1994, 2000 гг.

Білеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь узору 2000 г.

Дэнамінацыя 2016 г. Манеты і банкноты ўзору 2008 г.

Памятныя манеты 1996–2019 гг.

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме.

Семінарскія заняткі 1

Нумізматычнае калекцыяніраванне. Станаўленне навуковай нумізматыкі

1. Нумізматычнае збіральніцтва на тэрыторыі Беларусі ў XVI–XVIII стст.
2. Прыватнае калекцыяніраванне манет на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XXI ст.
3. Музейнае нумізматычнае калекцыяніраванне на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – XX ст.
4. Нумізматычныя калекцыі музея свету.
5. Нумізматычная калекцыя Віленскага музея старажытнасцей.
6. Нумізматычныя калекцыі ў музеях Рэспублікі Беларусь.
7. Нумізматычны кабінет Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Літаратура

Воробьева, А. Музейному фонду Национального банка Республики Беларусь – 10 лет / А. Воробьева // Материалы III Междунар. нумизмат. конф.: «Монета – символ государства», Минск, 27–29 авг. 2007 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2008. – N 7 [408]. – С. 16–18.

Гужалоўскі, А.А. Нараджэнне беларускага музея / А.А. Гужалоўскі. – Мінск: НАРБ, 2001. – С.16–41.

Какареко, В. Нумизматическое движение в Беларуси / В. Какареко // Материалы Междунар. нумизмат. конф.: «Музеи банков: цели, задачи, возможности», Минск, 23–25 сент. 2003 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2003. – N 31 [252]. – С. 33–38.

Колобова, И. Монетные клады в нумизматической коллекции Виленского музея древностей (по материалам каталога 1898 г.) / И. Колобова // Материалы V Междунар. нумизмат. конф.: «Деньги и банки на территории Беларуси: история и современность», Минск, 28–30 сент. 2011 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2012. – N 7 [552]. – Ч. 2. – С 21–24.

Потин, В.М. Монеты. Клады. Коллекции: очерки нумизматики / В.М.Потин. – СПб.: Искусство–СПб., 1992. – С. 5–17; 213–219; 219–235.

Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларуси / В.Н. Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – С. 3–8.

Скарбы Нумізматычнага кабінета Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта /уклад. В.Сідаровіч. – Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2014. – 20 с.

Семінарскія заняткі 2

Матэрыяльныя і знешнія характарыстыкі манеты. Манеты нерэгулярных эмісій. Манета ў музейнай калекцыі

1. Матэрыяльныя характарыстыкі манеты. Агульны агляд.
2. Віды манетных проб. Абсалютная лічба.
3. Знешнія характарыстыкі манеты. Агульны агляд.
4. Манетная легенда. Віды, мова, прыёмы напісання, складовыя часткі легенды.
5. Манеты нерэгулярных эмісій. Агульны агляд.
6. Чыстка і кансервацыя манет.
7. Навуковая апрацока нумізматычных помнікаў у музейнай калекцыі.

Літаратура

Зварич, В.В. Нумизматический словарь / В.В. Зварич. – Львов: Вища школа, 1976. – 156 с.

Потин, В.М. Введение в нумизматику / В.М.Потин // Труды Государственного Эрмитажа. – Т. XXVI. – Вып. 6. – Л., 1986. – С. 75–100.

Потин, В.М. Монеты. Клады. Коллекции: очерки нумизматики / В.М.Потин. – СПб.: Искусство–СПб., 1992. – С. 112–160; 213 – 219.

Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларуси / В.Н. Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – С. 60 – 67, 677–678.

Фенглер, Х. Словарь нумизмата / Х. Фенглер, Г. Гироу, В. Унгер. – М.: Радио и связь, 1982. – 328 с.

Семінарскія заняткі 3

Тэхніка манетнай вытворчасці

1. Выкарыстанне ў манетнай вытворчасці тэхнікі ліцця.
2. Асноўныя этапы працэса ручной чаканкі манет.
3. Тэхніка вырабу манетнага штэмпеля.
4. Тэхніка чаканкі “драцяных” манет.
5. Мехапізацыя працэсаў манетнай вытворчасці.
6. Выкарыстанне тэхнікі “вальцверк”.
7. Тэхніка выбару брактэятаў, скіфатныя манеты, кантрамаркіраванне манет. Хібнасці пры ручной чаканцы манет.

Літаратура

Потин, В.М. Введение в нумизматику / В.М.Потин // Труды Государственного Эрмитажа. – Т. XXVI. – Вып. 6. – Л., 1986. – С. 100–107.

Потин, В.М. Монеты. Клады. Коллекции: очерки нумизматики / В.М.Потин. – СПб.: Искусство–СПб., 1992. – С. 161–170.

Спасский, И.Г. Русская монетная система / И.Г.Спасский. – Л.: Аврора, 1970. – С. 99–102.

Семінарскія заняткі 4

Скарбы – помнікі гісторыі і культуры

1. Вызначэнне і класіфікацыя скарбаў. Скарбы – рэгулятары грашовага абарачэння.

2. Знаходкі грашова і грашова–рэчавых скарбаў на тэрыторыі Беларусі.

3. Грашова і грашова–рэчавыя скарбы ў музеях Беларусі.

4. Дзяржаўнае заканадаўства ў дачыненні да знойдзеных скарбаў.

5. Тэма скарбаў ў літаратурных творах.

6. Тэма скарбаў ў народным фальклоры.

7. Манета ў побыту, звычаях і вераваннях.

Літаратура

Потин, В.М. Введение в нумизматику / В.М.Потин // Труды Государственного Эрмитажа. – Т. XXVI. – Вып. 6. – Л., 1986. – С. 107–121, 121 – 127.

Потин, В.М. Монеты. Клады. Коллекции: очерки нумизматики / В.М.Потин. – СПб.: Искусство–СПб., 1992. – С. 171–197, 198–212.

Рябцевич, В. Клады: атрибуция, классификация, интерпретация / В. Рябцевич // Банкаўскі веснік. – 2005. – N 22 [315]. – С. 54–60.

Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларусі / В.Н.Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – С.43–102.

Семінарскія заняткі 5

Грашовае абарачэнне ў 2-й палове XVII – канцы XVIII ст.

1. Дзейнасць манетных двароў Вялікага Княства Літоўскага.

2. Грашова рэформа Яна II Казіміра Вазы (1659 – 1666). Агульны агляд.

3. Медныя соліды (шэлягі, барацінкі).

4. Білонныя трыццаціграшовікі (тымфы).

5. Грашова рэформы ў Рэчы Паспалітай у XVIIIст.

6. Іншаземная манета ў грашова абарачэнні на тэрыторыі Беларусі азначанага перыяду.

7. Грашова рэформа Петра I (1700–1704 – 1718).

Літаратура

Баюра, А.Н. Бумажно-денежное обращение на территории Беларуси в XVIII–XX веках / А.Н. Баюра. – Брест: БГТУ, 2003. – С. 7–16.

Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларуси / В.Н. Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – С. 205–264.

Спасский, И.Г. Русская монетная система / И.Г. Спасский. – Л.: Аврора, 1970. – С. 139–170.

Уздеников, В.В. Монеты России XVIII – начала XX века / В.В. Уздеников. – М.: Мир Отечества, 1994. – С. 20–287.

Орлов, А.П. Бумажные денежные знаки в Беларуси / А.П. Орлов. – Минск: Минская фабрика цветной печати. – С. 53–70.

Семінарскія заняткі 6

Грашовае абарачэнне з канца XVIII ст.–па кастрычнік / лістапад 1917 г.

1. Спецыфіка грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі ў часы Першай сусветнай вайны.

2. Эмісія расійскіх плацінавых манет.

3. Гісторыя эмісіі “вядомых” манет.

4. Дзейнасць Варшаўскага манетнага двара ў XIX ст.

5. Манеты часоў Польскага паўстання 1830 – 1831 гг.

6. Грашовыя рэформы Я.Ф. Канкрына (1839 – 1843) і С.Ю. Вітэ (1895 – 1898).

7. Грашовыя эмісіі Часовага ўраду (1917).

Літаратура

Баюра, А.Н. Бумажно-денежное обращение на территории Беларуси в XVIII–XX веках / А.Н. Баюра. – Брест: БГТУ, 2003. – С. 17–47.

Колобова, И. Монеты восстания 1830–1831 г. на территории Беларуси / И. Колобова // Białoruś, Litwa, Polska, Ukraina : Wspólne dzieje pieniądza : materiały z I Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Supraśl, 20–22 X 1994 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny. – Warszawa, 1996. – S. 133–136.

Латушкова, Ю. Денежное обращение в Минске в период немецкой оккупации 1918 г. / Ю. Латушкова // Материалы VII Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматика и героическое наследие», Минск, 15–18 сент. 2015 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2016. – N 1 [630]. – С. 49–54.

Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларуси / В.Н. Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – С. 267–296.

Спасский, И.Г. Русское золото. Сборник избранных статей / И.Г. Спасский / Русское золото. СПб: Изд-во Гос. Эрмитажа, 2013. – С. 282–297.

Семінарскія заняткі 7

Савецкі перыяд (кастрычнік /лістапад/ 1917–снежань 1991 г.)

1. Грашовая гаспадарка Савецкай краіны ў 1917 – 1921 гг.
2. Грашовая рэформа 1922 – 1924 гг.
3. Склад грашовага фонду СССР ў др. палове 1920-х – пачатку 1940-х гг.
4. Спецыфіка грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі ў часы Вялікай Айчыннай вайны.
5. Грашовая рэформа 1947 г.
6. Грашовыя рэформы ў 1961 і 1991 гг.
7. Памятныя манеты СССР.

Літаратура

Баюра, А. Денежная реформа 1922–1924 гг. и эмиссии бумажных денег / А. Баюра // Банкаўскі веснік. – 2013. – N 7 [588]. – С. 55–62.

Глейзер, М.М. Советский червонец / М.М. Глейзер. С.–Пб: ТОО «РЕАЛ», 1993. – С. 12–44.

Грузицкий, Ю. Первая послевоенная реформа (к 65-летию денежной реформы 1947 г.) / Ю. Грузицкий // Банкаўскі веснік. – 2013. – N 10 [591]. – С. 56–62.

Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларуси / В.Н. Рябцевич. – Минск: Польша, 1995. – С. 299–347.

Семінарскія заняткі 8

Грашовае абарачэнне ў Рэспубліцы Беларусь (з 1991)

1. Склад грашовага фонду Рэспублікі Беларусь у 1992–1999 гг.
2. Дэнамінацыі 1994 і 2000 гг.
3. Мадыфікацыя папяровых банкнот у 2010 і 2011 гг.
4. Дэнамінацыя 2016 г.
5. Памятная манета Рэспублікі Беларусь, прысвечаная 50-годдзю заснавання ААН.
6. Памятныя манеты Рэспублікі Беларусь. Агульны агляд.
7. Праекты папяровых грошай Рэспублікі Беларусь.

Літаратура

Баюра, А.Н. Бумажно-денежное обращение на территории Беларуси в XVIII–XX веках / А.Н. Баюра. – Брест : БГТУ, 2003. – С. 81–86.

Воробьева, А. Памятные монеты – гордость Республики Беларусь / А. Воробьева // Материалы IV Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматы и коллекции», Минск, 6–8 окт. 2009 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2010. – N 7 [480]. – С. 111–114.

Дивинская, Е. Монеты, посвященные 50-летию Организации Объединенных Наций / Е. Дивинская // Материалы VII Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматика и героическое наследие», Минск, 15–18 сент. 2015 г.

/ Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2016. – N 3 [632]. – С. 69–71.

Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларусі / В.Н. Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – с. 347–352.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

4. РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай.

Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

- 1.Знешнія характарыстыкі манеты.
- 2.Матэрыяльныя характарыстыкі манеты.
- 3.Перыядызацыя гісторыі грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі.
- 4.Асноўныя наміналы перыяду рымскага дэнарыя.
- 5.Дырахамы – першыя рэальныя грошы на тэрыторыі Беларусі.
- 6.Выкарыстанне ў грашовам абарачэнні зліткаў (грыўны-рублі, палціны). Кіеўскі, наўгародскі, літоўскі тыпы зліткаў.
- 7.Агульная характарыстыка пражскага гроша.
- 8.Пачатак складання манетнай сістэмы Вялікага княства Літоўскага.
- 9.Лічыльна-грашова і вагавая сістэмы Вялікага княства Літоўскага (рубель, палціна, капа, паўкапы, грыўня).
- 10.Грашовае абарачэнне ў канцы XV ст. – сярэдзіне XVII ст. Агульная характарыстыка.
- 11.Уніфікацыя манетнай сістэмы па рэформе Стэфана Баторыя.
- 12.Таляр. Агульная характарыстыка.
- 13.Грашова рэформа Аляксея Міхайлавіча (1654 – 1663).
- 14.Грашовае абарачэнне ў 2-й палове XVII – XVIII ст. Агульная характарыстыка.
- 15.Грашова рэформа Яна Казіміра Вазы. Агульная характарыстыка.
- 16.Грашова рэформа Петра I (1700–1704).
- 17.Грашовае абарачэнне з канца XVIII ст. па кастрычнік (лістапад) 1917 г.
- 18.Грашова рэформы ў Расійскай імперыі ў XIX ст.
- 19.Савецкі перыяд (1917 – 1945). Агульная характарыстыка.
- 20.Савецкі перыяд (1945 – 1991). Агульная характарыстыка.
- 21.Савецкія грашова рэформа.
- 22.Памятныя манеты СССР.
- 23.Грашовае абарачэнне Рэспублікі Беларусь.

4.2 Пытанні да экзамена

- 1.Развіццё нумізматыкі як навуковай дысцыпліны.
- 2.Уласцівасці тавару. Агульная характарыстыка.

- 3.Таварагрошы – іх функцыі, уласцівасці, роля ў таварным абарачэнні.
- 4.Функцыі грошай.
- 5.Матэрыяльныя характарыстыкі манеты. Агульная характарыстыка.
- 6.Манетная проба. Агульная характарыстыка.
- 7.Знешнія характарыстыкі манеты. Агульная характарыстыка.
- 8.Знешнія характарыстыкі манеты. Легенда.
- 9.Манеты нерэгулярных эмісій. Агульная характарыстыка.
- 10.Тэхніка манетнай вытворчасці. Агульная характарыстыка.
- 11.Скарбы – помнікі гісторыі і культуры. Класіфікацыя скарбаў.
- 12.Перыяд рымскага дэнарыя (антычны) (канец I ст. – 1-я трэць III ст.). Агульная характарыстыка.
- 13.Перыяд куфічнага дзірхама (IX ст. – 80-я гг. X ст.). Агульная характарыстыка.
- 14.Перыяд заходнееўрапейскага дэнарыя (канец X ст. – 60-я гг. XI ст.). Агульная характарыстыка.
- 15.Першыя манеты Русі. Златнікі.
- 16.Першыя манеты Русі. Срэбнікі.
- 17.Безманетны перыяд (60-я гг. XI ст. – XIII ст.). Агульная характарыстыка.
- 18.Перыяд пражскага гроша (XIV – XV стст.). Агульная характарыстыка.
- 19.Грашовае абарачэнне ў канцы XV ст. – сярэдзіне XVII ст. Агульная характарыстыка.
- 20.Таляр. Агульная характарыстыка.
- 21.Расійская грашовае сістэма XV–XVII стст. Агульная характарыстыка.
- 22.Грашовае рэформа Аляксея Міхайлавіча (1654 – 1663).
- 23.Грашовае абарачэнне ў 2-й палове XVII – XVIII ст. Агульная характарыстыка.
- 24.Грашовае рэформа Яна Казіміра Вазы. Агульная характарыстыка.
- 25.Грашовае рэформа Яна Казіміра Вазы. Барацінкі.
- 26.Грашовае рэформа Яна Казіміра Вазы. Тымфы.
- 27.Грашовае рэформа Петра I (1700–1704).
- 28.Грашовае абарачэнне з канца XVIII ст. па кастрычнік (лістапад) 1917 г.
- 29.Спецыфіка грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі з канца XVIII ст. па канец 1840-х гг.
- 30.Грашовае рэформы ў Расійскай імперыі ў XIX ст.
- 31.Савецкі перыяд (1917 – 1945). Агульная характарыстыка.
- 32.Грашовае рэформа 1922–1924 гг.
- 33.Савецкі перыяд (1945 – 1991). Агульная характарыстыка.
- 34.Грашовае рэформа 1947 г. Змена маштаба цен у 1961г. Грашовае рэформа 1991 г.
- 35.Памятныя манеты СССР і Рэспублікі Беларусь.

5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.1 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць гадзін			срс
	Усяго	лек-цыі	семі-нары	
Раздзел 1 Асновы агульнай нумізматыкі				
Тэма 1 Прадмет, крыніцы і метады нумізматычных даследаванняў. Нумізматычнае калекцыяніраванне. Станаўленне навуковай нумізматыкі	4	2	2	
Тэма 2 Уласцівасці тавару і функцыі грошай	2	2		
Тэма 3 Манета. Матэрыяльныя і знешнія характарыстыкі. Манеты нерэгулярных эмісій. Манета ў нумізматычным зборы	8	4	2	2
Тэма 4 Тэхніка манетнай вытворчасці	4	2	2	
Тэма 5 Скарбы – помнікі гісторыі і культуры	2		2	
Раздзел 2 Гісторыя грашовага абарачэння на тэрыторыі Беларусі (канец II ст. – пачатак XXI ст.)				
Тэма 6 Перыяд рымскага дэнарыя (антычны) (другая палова II ст. – пачатак V ст.).	3	1		2
Тэма 7 Перыяд куфічнага дзірхама (IX ст. – 80-я гг. X ст.)	3	1		2
Тэма 8 Перыяд заходнееўрапейскага дэнарыя (канец X – другая палова XI ст.)	2	2		
Тэма 9 Безманетны перыяд (другі) (канец XI–XIII ст.).	3	1		2
Тэма 10 Перыяд пражскага гроша (XIV–XV стст.)	3	1		2
Тэма 11 Грашовае абарачэнне ў канцы XV ст. – сярэдзіне XVII ст.	2	2		
Тэма 12 Грашовае абарачэнне ў 2-й палове XVII – канцы XVIII ст.	4	2	2	
Тэма 13 Грашовае абарачэнне з канца XVIII ст. – па кастрычнік /лістапад 1917 г.	4	2	2	

Тэма 14 Савецкі перыяд (кастрычнік /лістапад/ 1917 – снежань 1991 г.)	4	2	2	
Тэма 15 Грашовае абарачэнне ў Рэспубліцы Беларусь (з 1991)	2		2	
Разам...	50	24	16	10

5.2 Асноўная літаратура

1. Банкноты и монеты Национального банка Республики Беларусь. 1992–2003. – Минск: Транстэкс, 2003. – 125 с.
2. Баюра, А. Денежная реформа 1922–1924 гг. и эмиссии бумажных денег / А. Баюра // Банкаўскі веснік. – 2013. – N 7 [588]. – С. 55–62.
3. Баюра, А.Н. Бумажно-денежное обращение на территории Беларуси в XVIII–XX веках / А.Н. Баюра. – Брест : БГТУ, 2003. – 124 с.
4. Беляков, А.С. Нумизматика / А.С. Беляков / Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 81–146.
5. Воробьева, А. Музейному фонду Национального банка Республики Беларусь – 10 лет / А. Воробьева // Материалы III Междунар. нумизмат. конф.: «Монета – символ государства», Минск, 27–29 авг. 2007 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2008. – N 7 [408]. – С. 16–18.
6. Воробьева, А. Памятные монеты – гордость Республики Беларусь / А. Воробьева // Материалы IV Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматы и коллекции», Минск, 6–8 окт. 2009 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2010. – N 7 [480]. – С. 111–114.
7. Глейзер, М.М. Советский червонец / М.М. Глейзер. С.–Пб: ТОО «РЕАЛ», 1993. – 64 с.
8. Грималаускайте, Д. Монеты Великого княжества Литовского в свете новых открытий: Литва (конец XX – начало XXI в.) / Д. Грималаускайте // Средневековая нумизматика Восточной Европы. – М.: Древлехранилище, 2006. – Вып. 1. – С. 137–161.
9. Грузицкий, Ю. Первая послевоенная реформа (к 65-летию денежной реформы 1947 г.) / Ю. Грузицкий // Банкаўскі веснік. – 2013. – N 10 [591]. – С. 56–62.
10. Гужалоўскі, А.А. Нараджэнне беларускага музея / А.А. Гужалоўскі. – Мінск.: НАРБ, 2001. – 124 с.
11. Гулецкий, Д.В. Монеты Великого Княжества Литовского со второй половины 14 века до 1536 года / Д.В. Гулецкий. – Минск: УП «Энциклопедикс», 2014. – 260 с.
12. Дьячков, А.Н., Уздеников, В.В. Монеты России и СССР / А.Н. Дьячков, В.В. Уздеников. – М.: Советская Россия, 1978. – 650 с.
13. Загорульский, Э. М. Вишинский замок XII–XIII вв. / Э.М. Загорульский. – Минск : БГУ, 2004. – 159 с.

14. Зварич, В.В. Нумизматический словарь / В.В. Зваріч. – Львов: Вища школа, 1976. –156 с.
15. Какареко, В.И. Монеты Великого княжества Литовского. 1492–1707 / В.И. Какареко, И.Н. Шталенков. – Минск : Экоперспектива, 2005. – 79 с. : ил.
16. Какареко, В. Нумизматика Беларуси. Библиография / В. Какареко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://skarbonka.khoz.ru/biblioteka/bibliografiya/99-2005-g-numizmatika-belarusi-bibliografiya-ezhegodnik>. – Дата доступа: 10.01.2016.
17. Какареко, В. Нумизматическое движение в Беларуси / В. Какареко // Материалы Междунар. нумизмат. конф.: «Музеи банков: цели, задачи, возможности», Минск, 23–25 сент. 2003 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2003. – N 31 [252]. – С. 33–38.
18. Какареко, В. Юзеф Иодковский: музейщик и нумизмат / В. Какареко // Материалы IV Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматы и коллекции», Минск, 6–8 окт. 2009 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2010. – N 7 [480]. – С. 20–27.
19. Кобринец, В. Новое и традиционное о русских монетах на территории Беларуси в первой половине XVII в. / В. Кобринец // Материалы VII Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматика и героическое наследие», Минск, 15–18 сент. 2015 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2016. – N 3 [632]. – С. 26–32.
20. Козьянковский клад арабских дирхамов IX – X веков из музейного собрания Национального Полоцкого историко-культурного музея-заповедника [Электронный ресурс]. – Полоцк, 2011. 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).
21. Колабава, І. Прыбыткава-выдатковыя кнігі Магілёўскага магістрата як крыніца па гісторыі гандлю ў другой палове XVII–XVIII ст. / І.Н. Колабава // Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Гісторыя гандлю на тэрыторыі Беларусі”, АН Беларусі, Мінск, 24 – 25 верасня 2015 г. Матэрыялы канферэнцыі. – Мінск, 2016. – С. 175 – 184.
22. Колабава, І.Н. Фальшываманетчыкі ў Беларусі XIX ст. (паводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі) / І.Н. Колабава // Дакументальная спадчына Беларусі XIV–XX стагоддзяў, прысвечаная 75-годдзю Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, 26 чэрвеня 2013 г. – Мінск, 2014. – С.24–32.
23. Колобова, И. Научная деятельность В.Н. Рябцевича / И. Колобова // Материалы IV Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматы и коллекции», Минск, 6–8 окт. 2009 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2010. – N 7 [480]. – С. 6–8.
24. Колобова, И. Секрет Черневичского клада / И. Колобова // Банкаўскі веснік. – 2005. – № 1 [294]. – С. 55–57.
25. Латушкова, Ю. Денежное обращение в Минске в период немецкой оккупации 1918 г. / Ю. Латушкова // Материалы VII Междунар. нумизмат.

конф.: «Нумизматика и героическое наследие», Минск, 15–18 сент. 2015 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2016. – N 1 [630]. – С. 49–54.

26. Масько, И. Золото в денежном обращении Великого княжества Литовского в конце XV – начале XVI века / И. Масько // Материалы II Междунар. нумизмат. конф.: «Денежное обращение на территории Беларуси: прошлое и настоящее», Минск, 23–25 нояб. 2005 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2006. – N 4 [333]. – С. 16–18.

27. Орлов, А.П. Бумажные денежные знаки в Беларуси / А.П. Орлов. – Минск: Минская фабрика цветной печати. – 696 с.

28. Орлов, А.П. Монеты России. 1700–1917: Каталог–справочник / А.П. Орлов. – Минск: Паблісیتی – Константин, 1994. – 256 с.

29. Памятныя манеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь. 1996 – 2006. – Мінск: Транстэкс, 2008. – 215 с.

30. Памятныя манеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь. 2007 – 2008. // Банкаўскі веснік. – 2010. – № 29 [502]. – 39 с.

31. Памятныя манеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь. 2009 // Банкаўскі веснік. – 2010. – № 32 [505]. – 40 с.

32. Потин, В.М. Введение в нумизматику / В.М.Потин // Труды Государственного Эрмитажа. – Т. XXVI. – Вып. 6. – Л., 1986. – С. 69–162.

33. Потин, В.М. Монеты. Клады. Коллекции: очерки нумизматики / В.М.Потин. – СПб.: Искусство–СПб., 1992. – 303 с.

34. Рябцевич, В. Клады: атрибуция, классификация, интерпретация / В. Рябцевич // Банкаўскі веснік. – 2005. – N 22 [315]. – С. 54–60.

35. Рябцевич, В.Н. Нумизматика Беларуси / В.Н. Рябцевич. – Минск: Полымя, 1995. – 687 с.

36. Рябцевич, В.Н. Шотландские монеты первой половины XVII в. в кладах Белоруссии и соседних районов / В.Н.Рябцевич // Нумизматика и эпиграфика. – М., 1961(3). – Т. IV. – С. 251–260.

37. Сидорович, В. Малечский клад римских денариев (Основные итоги исследования) / В. Сидорович // Pieniądz i systemy monetarne : wspólne dziedzictwo Europy : Białoruś – Bułgaria – Litwa – Łotwa – Mołdawia – Polska – Rosja – Rumunia – Słowacja – Ukraina : materiały z X Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Augustów, 18–21 IX 2012 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny. – Warszawa, 2012. – S. 29–35.

38. Сінчук, І. Манетныя двары Вялікага княства Літоўскага / І. Сінчук // Банкаўскі веснік. – 1996. – N 9. – С. 123–128.

39. Синчук, И.И. Щекотихин Н.Н. и его творческое нумизматическое наследие / И.И. Синчук // Историк и его дело: судьбы ученых и научных школ: сб. ст. междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 90-летию со дня рожд. проф. В.Е. Майера. – Ижевск, 2008. – С. 21–27.

40. Скалабан, В.У. Харламповіч / В.У. Скалабан // Археалогія і нумізматыка Беларусі : Энцыкл. / Бел. Энцыкл.; рэдкал.: В.В. Гетаў [і інш.] – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 632.

41. Скарбы Нумізматычнага кабінета Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта /уклад. В.Сідаровіч. – Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2014. – 20 с.
42. Сотникова, М.П. Древнейшие русские монеты X-XI веков. Каталог и исследование / М.П. Сотникова – М.: Банки и биржи, 1995. – 320 с.
43. Спасский, И.Г. Русская монетная система / И.Г. Спасский. – Л.: Аврора, 1970. – 256 с.
44. Уздеников, В.В. Монеты России XVIII – начала XX века / В.В. Уздеников. – М.: Мир Отечества, 1994. – 207 с.
45. Фенглер, Х. Словарь нумизмата / Х. Фенглер, Г. Гироу, В. Унгер. – М.: Радио и связь, 1982. – 328 с.
46. Шишанов В.А. Музей и нумизматическая коллекция А.Р. Бродовского / В.А. Шишанов // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчому музею : матэрыялы навук канф., Віцебск, 30–31 кастр. 2008 г. – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 184–198.
47. Шталенков, И. Новые находки литовских монет и слитков 14–15 вв. (2007–2011 гг.) / И. Шталенков // Нумизматические коллекции: наследие исторической Литвы и связанных с ней стран – открытия для просвещения и науки : междунар. нумизмат. конф., Вильнюс, 23–25 мая 2012 г. / Нац. музей Литвы. – Vilnius, 2015. – С. 205–210.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Баюра, А. Денежное обращение в Беларуси периода становления Советской власти (1917–1921) / А. Баюра // Материалы III Междунар. нумизмат. конф.: «Монета – символ государства», Минск, 27–29 авг. 2007 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2008. – N 7 [408]. – С. 30–34.
2. Грималаускайте, Д. "Сатирический" трехгрошовик Сигизмунда Августа – монета чрезвычайных обстоятельств? / Д. Грималаускайте, И. Синчук // Pieniądz pamiątkowy i okolicznościowy – wspólnota dziejów : Białoruś – Litwa – Łotwa – Polska – Ukraina : materiały z IV Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Supraśl, 7–9 IX. 2000 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny. – Warszawa, 2000. – S. 69–80.
3. Грималаускайте, Д. Собрание нумизматики Виленского музея древностей / Д. Грималаускайте // Международная нумизматическая конференция, посвящённая 150-летию Национального музея Литвы: тезисы докладов. – Вильнюс, 26 – 28 апреля 2006 г. Вильнюс, 2006. – С. 37–41.
4. Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь / склад. В. Я. Абламскі, І. М. Чарняўскі, Ю. А. Барысюк. – Мінск: БЕЛТА, 2009. – 684 с.
5. Дивинская, Е. Монеты, посвященные 50-летию Организации Объединенных Наций / Е. Дивинская // Материалы VII Междунар. нумизмат. конф.: «Нумизматика и героическое наследие», Минск, 15–18 сент. 2015 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2016. – N 3 [632]. – С. 69–71.

6. Какареко, В. Альтернативный взгляд на монетное производство в Гродно. / В. Какареко // Материалы V Междунар. нумизмат. конф.: «Деньги и банки на территории Беларуси: история и современность», Минск, 28–30 сент. 2011 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2012. – N 7 [552]. – Ч. 2. – С. 38–43.

7. Какареко, В. Монетный двор в Тыкоцине. / В. Какареко // Материалы II Междунар. нумизмат. конф.: «Денежное обращение на территории Беларуси: прошлое и настоящее», Минск, 23–25 нояб. 2005 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2006. – N 4 [333]. – С. 19–25.

8. Кобринец, В. О находках ефимков с признаком на землях Великого княжества Литовского / В. Кобринец // Pieniądz – kapitał – praca – wspólne dziedzictwo Europy : Białoruś – Litwa – Łotwa – Polska – Rosja – Słowacja – Ukraina : materiały z VIII Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Białystok-Augustów, 18–21 IX 2008 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku. – Warszawa, [2008]. – S. 107–112.

9. Колабава, І.Н. Скарбы фальшываманетчыкаў са збораў Нумізматычнага кабінета Беларускага дзяржаўнага універсітэта / І.Н. Колабава // Крыніцазнаўства і спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны: навук. зб. / рэдкал.: С.М. Ходзін (адк. рэд.) [і інш.] – Мінск: БДУ, 2008. – Вып. 4. – С. 55–59.

10. Колобова, И. Монетные клады в нумизматической коллекции Виленского музея древностей (по материалам каталога 1898 г.) / И. Колобова // Материалы V Междунар. нумизмат. конф.: «Деньги и банки на территории Беларуси: история и современность», Минск, 28–30 сент. 2011 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2012. – N 7 [552]. – Ч. 2. – С. 21–24.

11. Колобова, И. Монеты восстания 1830–1831 г. на территории Беларуси / И. Колобова // Białoruś, Litwa, Polska, Ukraina : Wspólne dzieje pieniądza : materiały z I Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Supraśl, 20–22 X 1994 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny. – Warszawa, 1996. – S. 133–136.

12. Колобова, И. О денежной терминологии на территории Беларуси во второй четверти XIX в. / И. Колобова // Нумизматические коллекции: наследие исторической Литвы и связанных с ней стран – открытия для просвещения и науки : междунар. нумизмат. конф., Вильнюс, 23–25 мая 2012 г. / Нац. музей Литвы. – Vilnius, 2015. – С. 259–265.

13. Колобова, И.Н. Фальсификация шиллингов Ливонского ордена в Полоцке конца XV — первой половины XVI вв. / И.Н. Колобова, В.Н. Рябцевич // Труды Государ. истор. музея. – Выпуск 125. Нумизматика на рубеже веков. Нумизматический сборник. – Ч. XV. – М., 2001. – Вып. 125. – С. 170–187.

14. Колобова, И.Н. «Филипки» в кладах Беларуси и Литвы во второй половине XVI – начале XVII вв. / И.Н. Колобова // Гістарычная навука ў Белдзяржуніверсітэце на рубяжы тысячагоддзяў : матэрыялы Рэсп. навук.-практ. канф., прысвеч. 65-годдзю заснавання гіст. фак. Белдзяржуніверсітэта, Мінск, 26 лістап. 1999 г. – Мінск: БДУ, 2000. – С. 204–206.

15. Корзун, А. Нумизматический комплекс I – III вв. из собрания музейнага фонда Национального банка // А.Корзун // Банкаўскі веснік, сакавік. – 2014. – № 3. – С. 9–10.

16. Латушкова, Ю.П. Денежное обращение в Минске в период польской оккупации / Ю.П. Латушкова // 90 год Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею: матэрыялы навук канф., Віцебск, 30–31 кастр. 2008 г. – Мінск: Медысонт, 2009. – С. 112–117.

17. Максимов, М.М. Очерк о серебре / М.М.Максимов. – 3-е изд. – М.: Недра, 1981. – 207 с.

18. Маршак, М.Б. Наполеоновские подделки русских ассигнаций / М.Б. Маршак // Труды Государственного Эрмитажа. – Т. XXVI. – Вып. 6. – Л., 1986. – С. 50–64.

19. Масько, И. Денежный счет белорусских рынков конец XV – середина XVI вв. / И. Масько // Białoruś, Litwa, Polska, Ukraina : Wspólne dzieje pieniądza : materiały z I Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Supraśl, 20–22 X 1994 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny. – Warszawa, 1996. – S. 85–90.

20. Мельникова, А.С. Русские монеты от Ивана Грозного до Петра Первого / А.С. Мельникова. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 318 с.

21. Потин В.М. Легенды на западноевропейских монетах / В.М. Потин. – Киев: Юнона–Монета, 2001. – 176 с.

22. Рабцэвіч, В.Н. Брылёўскі скарб / В.Н. Рабцэвіч, М.А. Плавінскі, А.В. Іоў. – Мінск: Беларускі Дом друку, 2011. – 112 с.

23. Ремецас, Э. Находки древнейших монет Великого княжества Литовского на территории Вильнюсского Нижнего замка / Э. Ремецас // Средневековая нумизматика Восточной Европы. – Вып. 3. – М., 2009. С. 172–177.

24. Рябцевич, В. Монеты с контрамаркой Е. Гуттен-Чапского в собрании национального музея США при Смитсоновском институте (Вашингтон) / В. Рябцевич // Pieniądz pamiątkowy i okolicznościowy – wspólnota dziejów : Białoruś – Litwa – Łotwa – Polska – Ukraina : materiały z IV Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Supraśl, 7–9 IX 2000 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny. – Warszawa, 2000. – S. 145–152.

25. Рябцевич, В.Н. Византийские монеты в денежном обращении на территории Древней Руси IX — первой трети XII вв. / В.Н. Рябцевич // Беларуская-грэчаскія ўзаемасувязі: ад старажытнасці да сучаснасці: матэрыялы міжнар. навук. канф., Мінск, 26 кастр. 2000 г., – Мінск: Дэполіс, 2000. – С. 68–73.

26. Рябцевич, В.Н. Монеты из Моховского некрополя / В.Н. Рябцевич // XIII Всерос. нумизмат. конф., Москва, 11–15 апр. 2005 г. : тез. докл. и сообщ. – М., 2005. – С. 93–94.

27. Рябцевич, В.Н. «Период пражского гроша» в рыночной жизни Великого княжества Литовского. (Клад из деревни Литва Минской области) / В.Н. Рябцевич // Средневековая нумизматика Восточной Европы / редкол.: В.В. Зайцев (отв. ред.) [и др.]. – М. : Древлехранилище, 2009. – Вып. 3. – С. 178–189.

28. Рябцевич, В.Н. Российско–«польские» монетные эмиссии эпохи Петра I / В.Н.Рябцевіч. –Тольятти: Автовазбанк, 1995. – 312 с.

29. Сидорович, В. Новые находки античных монет в Белорусском Понеманье / В. Сидорович // Pieniądz – symbol – władza – wojna : wspólne dziedzictwo Europy : Białoruś – Estonia – Litwa – Łotwa – Polska – Rosja – Rumunia – Słowacja – Ukraina : materiały z IX Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Augustów, 8–11 IX 2010 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny. – Warszawa, 2010. – S. 42–52.

30. Сінчук, І.І. Гродзенскі манетны двор / І.І. Сінчук // Археалогія і нумізматыка Беларусі: БелЭн. – Мінск; БелЭн, 1993. – С. 190–191.

31. Спасский, И.Г. Русское золото. Сборник избранных статей / И.Г. Спасский / Русское золото. СПб: Изд-во Гос. Эрмитажа, 2013. – 392 с.

32. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588: Тэксты. Давед. Камент. – Мінск: БелСЭ, 1989. – 573 с.

33. Уздеников, В.В. Объёмы чеканки российских монет на отечественных и зарубежных монетных дворах. 1700–1917 / В.В. Орлов. – М.: Малая Медведица, 1995. – 168 с.

34. Филинов, В. Ефимки на Беларуси / В. Филинов // Pieniądz i wojna : Białoruś – Litwa – Łotwa – Polska – Słowacja – Ukraina : materiały z VI Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Supraśl, 9–11 IX 2004 / Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku. – Warszawa, [2004]. – S. 161–166.

35. Харламповіч, П.В. Манэтныя скарбы, знойдзеныя ў Беларусі, у зборах Беларускага Дзяржаўнага Музею / П.В. Харламповіч // Гісторычна-археалёгічны зборнік. – Менск, 1927. – №1. – С. 305–343.

36. Харламповіч, П.В. Праскія грошы ў беларускіх манэтных скарбах / Харламповіч П.В. // Гісторычна–археалёгічны зборнік. – Менск, 1927. – № 1.– С. 295–302.

37. Щекатихин, Н.Н. Некоторые варианты литовских монет, 1936. Очерк истории литовской монеты 16 – 17 столетия. – Ч. 1, 1932 – 1937. Топография кладов с литовскими монетами на территории древнего Литовского государства. – Ч. 1, 2, 1933–1934 / Н.Н. Щекатихин. Рукописи хранятся в Отделе нумизматики Государственного Эрмитажа (СПб).

38. Kiersnowski R. Najdawniejsze monety litewskie / R. Kiersnowski // Wiadomości Numizmatyczne. – Т. XXVIII – Zesz. 3–4 (109–110). – Warszawa, 1984. – S. 129–175.

39. Kopicki, E. Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych. Teksty. Część 1. / E. Kopicki. – Warszawa: Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, 1995.– 315 s.

40. Terlecki, W. Mennica Warszawska 1765–1965 / W. Terlecki. – Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo, 1970. – 287 s.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

СФРАГІСТЫКА

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый Уводзіны

Вызначэнне сфрагістыкі як навуковай дысцыпліны.

Этымалогія тэрмінаў сфрагістыка і сігілаграфія.

Паходжанне пячаткі.

Станаўленне сфрагістыкі як навукі.

Буйнейшыя зборы пячатак у беларускіх музеях.

Раздзел I. Агульная сфрагістыка

Тэма 1. Характарыстыка пячаткі

Функцыі пячаткі.

Матрыца. Адбітак.

Тыпы пячатак.

Спосабы прымацавання пячатак. Пячатка звіслая і прыкладзеная.

Форма, колер, выявы, легенда і матэрыял пячатак.

Кустодзея.

Пячаткі-пломбы.

Раздзел II. Беларуская сфрагістыка

Тэма 2. Беларуская пячатка X–XIII стст.

Найстаражытнейшыя беларускія пячаткі.

Матэрыял, колер, спосаб прымацавання, характарыстыка выяў і легенд.

Княжацкія пячаткі.

Пячаткі духоўных асоб.

Драгічынскія пломбы.

Тэма 3. Беларуская пячатка XIV – 70-х гг. XVIII ст.

Асаблівасці формы, колеру, спосабу прымацавання, матэрыялу.

Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі з выявай Пагоні.

Пячаткі прыватных асоб.

Тэма 4. Пячаткі беларускіх гарадоў XVI–XVIII стст.

Пячатка – адзін з атрыбутаў гарадскога самакіравання.

Асноўныя рысы беларускай гарадской пячаткі.
Матэрыял, форма, памеры, колер, выявы, змест і мова легенд.
Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.

Тэма 5. Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага

Крыніцы па сігілічным заканадаўстве на беларускіх землях.

Развіццё сігілічнага заканадаўства ў Статутах Вялікага Княства Літоўскага 1529, 1566, 1588 гг.

Асноўныя кірункі распрацоўкі сігілічнага заканадаўства на беларускіх землях у XIV–XVIII стст.

Тэма 6. Беларуская пячатка 70-х гг. XVIII–XX ст.

Агульная характарыстыка асноўных рыс пячатак перыяду XVIII – пачатку XX ст.

Змены ў знешнім выглядзе пячатак, абумоўленыя ўключэннем беларускіх зямель да Расійскай імперыі.

Уніфікацыя пячатак.

Гарадская пячатка.

Пячаткі духоўных устаноў.

Пячаткі прыватных асоб.

Беларуская пячатка ў пачатку XX ст.

Агульная характарыстыка пячатак БНР, пячаткі Польшчы на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.). Пячаткі дзяржаўных устаноў БССР, Рэспублікі Беларусь.

Раздзел III. Руская сфрагістыка

Тэма 7. Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі

Асноўныя тыпы старажытных пячатак. Знак Рурывавічаў. Пячаткі архаічнай традыцыі. Пячаткі грэка-рускага тыпу. Пячаткі з рускім добразычлівым надпісам. Пячаткі з надпісам “От Ратибора” і “Днеслова”.

Тэма 8. Пячаткі перыяду феадальнай раздробленасці і ўтварэння Расійскай цэнтралізаванай дзяржавы

Пячаткі перыяду феадальнай раздробленасці. Княжацкія пячаткі. Пячаткі духоўных асоб. Характарыстыка выяў і легенд. Гема. Інталія. Камея.

Пячаткі Ноўгарада і Пскова.

Печаткі перыяду ўтварэння цэнтралізаванай дзяржавы. Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі. Гарадская пячатка. Печаткі цэнтральных і мясцовых дзяржаўных устаноў. Печаткі вышэйшых службовых асоб.

Печаткі Расійскай імперыі. Выявы на дзяржаўных пячатках. Вялікая, сярэдняя і малая дзяржаўныя пячаткі. Гарадскія пячаткі. Печаткі цэнтральных і мясцовых дзяржаўных устаноў. Печаткі прыватных асоб.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіўме.

Семінарскія заняткі № 1

Характарыстыка пячаткі

1. Функцыі пячаткі.
2. Пячатка-матрыца. Пячатка-адбітак.
3. Спосабы прымацавання пячатак да дакумента.
4. Форма, колер, выявы, легенда і матэрыял пячатак.
5. Кустодзея.

Літаратура

Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И. Каменцева, Н.В. Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Янин, В.Л. Актовые печати Древней Руси X-XV вв. / В.Л. Янин. – М.: Наука, 1970. – Т. 1. – 326 с.; Т. 2. – 367 с.

Янин, В.Л. Сфрагистика / В.Л. Янин // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1971. – Т. 13. – Стб. 993–994.

Белямук, М. Вытокі беларускіх пячаткаў / М. Белямук. – Кліўленд, Агаё, 1986. – 47 с.

Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.

Семінарскія заняткі № 2

Беларуская пячатка X–XIII стст.

1. Агульная характарыстыка перыяду X–XIII стст.
2. Класіфікацыя беларускіх пячатак X–XIII стст.
3. Звіслыя пячаткі.
4. Драгічынскія пломбы.

Літаратура

Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.

Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.

Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1993. – 239 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Семінарскія заняткі № 3

Пячаткі беларускіх гарадоў XVI – XVIII стст.

1. Пячатка – аtryбу́т гарадскога самакіравання.
2. Этапы развіцця беларускай гарадской сфрагістыкі.
3. Асноўныя рысы беларускай гарадской пячаткі.
4. Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.

Літаратура

Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.

Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.

Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Семінарскія заняткі № 4

Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага

1. Агульны агляд сігілічнага заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага.

2. Статуты Вялікага Княства Літоўскага 1529 г. і 1566 г.

3. Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г.

Літаратура

Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588: Тэксты. Даведкі. Каментарыі. – Мн.: БелСЭ, 1989. – 573 с.

Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Семінарскія заняткі № 5

Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі

1. Асноўныя тыпы старажытных пячатак.

2. Знак Рурыкавічаў.

3. Пячаткі архаічнай традыцыі.

4. Пячаткі грэка-рускага тыпу.

5. Пячаткі з рускім добразычлівым надпісам.

6. Пячаткі з надпісам “От Ратибора” і “Днеслова”.

Літаратура

Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И. Каменцева, Н.В. Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Янин, В.Л. Актовые печати Древней Руси X-XV вв. / В.Л. Янин. – М.: Наука, 1970. – Т. 1. – 326 с.; Т. 2. – 367 с.

Янин, В.Л. Сфрагистика / В.Л. Янин // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1971. – Т. 13. – Стб. 993–994.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай. Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

1. Правесці апісанне найстаражытнай беларускай пячаткі Ізяслава Уладзіміравіча.
2. Правесці апісанне старажытных беларускіх пячатак (па выбару).
3. Драгічынскія пломбы – версіі аб прызначэнні.
4. Класіфікацыя знака Рурыкавічаў.
5. Асаблівасці формы, колеру, спосабу прымацавання, матэрыялу пячатак.
6. Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі з выявай Пагоні.
7. Класіфікацыя выяў Пагоні.
8. Пячаткі прыватных асоб.
9. Знешнія характарыстыкі пячаткі (матэрыял, форма, памеры, колер, выявы, змест і мова легендаў).
10. Змены ў знешнім выглядзе пячатак у канцы XVIII – пачатку XIX ст.
11. Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.
12. Правесці параўнальны аналіз выяў гарадской пячаткі і герба горада (па выбару).

4.2 Пытанні да заліка

1. Сфрагістыка – спецыяльная гістарычная дысцыпліна.
2. Пячатка – знешнія і матэрыяльныя характарыстыкі.
3. Функцыі пячаткі.
4. Паняцце “пячатка-матрыца”.
5. Паняцце “пячатка-адбітак”.
6. Спосаб прыстасавання пячатак да дакумента.
7. Прывесістыя пячаткі. Матэрыялы і тэхніка іх выраблення.
8. Прыкладзеныя пячаткі. Матэрыялы і тэхніка іх выраблення.
9. Паняцце “кустодзея”. Віды кустодзеі.
10. Пячаткі архаічнай традыцыі.
11. “Грэка-рускі” тып пячатак.
12. Пячаткі з “рускім дабразычлівым надпісам”.
13. Царкоўныя пячаткі.
14. Пячаткі “Ад Рацібора”, пячаткі “Днеслова”.

15. Пячаткі перыяду феадальнага падзелу і ўтварэння Расійскай цэнтралізаванай дзяржавы.

16. Пячаткі дзяржаўных устаноў Расійскай дзяржавы.

17. Пячаткі дзяржаўных устаноў Расійскай імперыі.

18. Беларускія пячаткі X – XIII стст.

19. Драгічынскія пломбы.

20. Беларуская гарадская пячатка XV – XVIII стст.

21. Сігілічнае заканадаўства Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.

22. Паходжанне і тыпы герба “Пагоня” на пячатках.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЕЛ

5.1 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных заняткаў			срс
	усяго	лекцыі	семінары	
Раздзел I. Агульная сфрагістыка				
Тэма 1. Уводзіны. Характарыстыка пячаткі	4	2	2	
Раздзел II. Беларуская сфрагістыка				
Тэма 2. Беларуская пячатка X–XIII стст.	6	2	2	2
Тэма 3. Беларуская пячатка XIV – 70-х гг. XVIII ст.	4	2		2
Тэма 4. Пячаткі беларускіх гарадоў XVI – XVIII стст.	6	2	2	2
Тэма 5. Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага	4	2	2	
Тэма 6. Беларуская пячатка 70-х гг. XVIII – XX ст.	2	2		
Раздзел III. Руская сфрагістыка				
Тэма 7. Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі	4	2	2	
Тэма 8. Пячаткі перыяду феадальнай раздробленасці і ўтварэння Расійскай цэнтралізаванай дзяржавы. Пячаткі Расійскай імперыі	4	2	2	
Разам...	34	16	12	6

5.2 Асноўная літаратура

1. Белецкий, С.В. Специальные исторические дисциплины / С.В.Белецкий, И.В.Воронцова, З.В.Дмитриева. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2004. – 634 с.
2. Ершевский, Б.Д. Дрогичинские пломбы / Б.Д.Ершевский. // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1985. – Вып. 17. – С. 36–57.

3. Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И.Каменцева, Н.В.Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.
4. Соболева, Н.А. Очерки истории Российской символики. От тамги до символов государственного суверенитета / Н.А.Соболева. – М.: Языки славянских культур: Знак, 2006. – 488 с.
5. Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1988. – 205 с.
6. Цітоў, А. Геральдыка беларускіх месцаў / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1998. – 41 с.
7. Цітоў, А. Наш сімвал – Пагоня / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1992. – 40 с.
8. Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А.Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.
9. Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1993. – 239 с.
10. Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.
11. Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В.Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя: у 12 т. – Мінск, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.
12. Янин, В.Л. Актовые печати Древней Руси X – XV вв. / В.Л.Янин. – М.: Наука, 1970. – Т. 1. – 326 с.; Т. 2. – 367 с.
13. Янин, В.Л. Сфрагистика / В.Л.Янин // Советская историческая энциклопедия: в 16 т. – М., 1971. – Т. 13. – Стб. 993–994.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Булкін, В.А. Кіеўская пячатка ў Полацку / В.А.Булкін // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1979. – № 4. – С. 19–20.
2. Лазіцкі, А. Помнік “рамяства залатарскага” / А.Лазіцкі // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1978. – № 4. – С. 32–34.
3. Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А.Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.
4. Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В.Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.
5. Статут Вялікага Княства Літоўскага. 1588: Тэксты. Даведкі. Каментарыі. – Мінск: БелСЭ, 1989. – 573 с.
6. Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л.Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.
7. Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л.Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.

ФАЛЕРЫСТЫКА

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Уводзіны

Структура курса. Характарыстыка галоўных раздзелаў. Асноўныя формы і метады аўдыторнай і самастойнай работы студэнтаў. Вучэбна-метадычнае забеспячэнне. Выніковыя і прамежкавыя формы кантролю.

Этымалогія тэрміна фалерыстыка. Вызначэнне фалерыстыкі як навуковай дысцыпліны. Прадмет, задачы, крыніцы фалерыстыкі (узнагародныя знакі, узнагародная дакументацыя, выяўленчыя крыніцы, кінафотадакументы і інш.). Гістарыяграфічны агляд развіцця фалерыстыкі.

Сувязь фалерыстыкі з іншымі гістарычнымі дысцыплінамі (нумізматэкай, геральдыкай, сфрагістыкай і інш.).

Спецыяльная тэрміналогія (ордэн, фалера, фалеронім, інсігнія і інш.). Класіфікацыя ўзнагарод па каштоўнаснай шкале, матэрыяле, форме, спосабе і правілах нашэння, храналагічнаму прынцыпу, па краінах і інш.

Узнагародная зброя.

Буйнейшыя фалерыстычныя зборы ў музеях Беларусі.

Раздзел I. Агульная фалерыстыка

Тэма 1. Узнагародная атрыбутыка антычнага свету

Узнагародныя знакі Старажытнай Грэцыі (фалеры).

Сістэма ўзнагарод Рымскай імперыі. Вянцы (кароны) – узнагароды за ваенныя і грамадзянскія заслугі. Стужкі да карон, узнагародныя ланцугі, бранзалеты, дзіды, фіялы, фалеры і інш.

Традыцыя калектыўных узнагарод. Сігны, сцягі.

Тэма 2. Манаскія і духоўна-рыцарскія ордэны

Ордэн як манаская ці духоўна-рыцарская арганізацыя.

Узнікненне хрысціянскага манаства. Кляштары.

Манаскія ордэны бенедыкцінцаў, цыстэрцыянцаў, бернардзінцаў. Ключэйская рэформа. Сутнасць і наступствы.

Мэта стварэння жабрацкіх манаскіх ордэнаў: францысканцаў, дамініканцаў, аўгусцінцаў, кармелітаў.

Ордэн езуітаў (Таварыства Ісуса). Мэта стварэння і дзейнасць.

Манаскія ордэны – актыўныя ўдзельнікі крыжовых паходаў.

Мэты заснавання і структура манаска-рыцарскіх ордэнаў. Буйнейшыя манаска-рыцарскія ордэны: Мальтыйскі ордэн, ордэн Тампліераў, Тэўтонскі ордэн.

Масонства (Франкмасонства) – таёмнае рэлігійна-этычнае таварыства.

Мальтыйскі ордэн

Заснаванне Мальтыйскага ордэна /ордэн іоанітаў, шпітальераў/ (1113). Яго структура і паходжанне назваў.

Агульны агляд гісторыі ордэна. Сувязі ордэна з Расіяй. Імператар Павел I – гросмайстар Мальтыйскага ордэна. Сучасны стан Мальтыйскага ордэна. Адзенне і знакі Мальтыйскага ордэна.

Ордэн Тампліераў

Заснаванне ордэна Тампліераў /храмоўнікаў/ (1119). Яго структура і паходжанне назваў.

Агульны агляд гісторыі ордэна. Адзенне і знакі ордэна Тампліераў.

Тэўтонскі ордэн

Заснаванне Тэўтонскага ордэна (1199). Яго структура і паходжанне назвы.

Агульны агляд гісторыі Тэўтонскага ордэна. Лівонскі ордэн – філіял Тэўтонскага ордэна. Грунвальдская бітва 1410 г. і заняпад ордэна. Адзенне і знакі Тэўтонскага ордэна.

Тэма 3. Ордэн – узнагародны знак за вайсковыя і грамадзянскія заслугі. Медаль

Пераемнасць паміж манаскімі, манаска-рыцарскімі і свецкімі ордэнамі.

Агульная характарыстыка і асаблівасці свецкіх ордэнаў. Статут, ступені, стужка (ланцуг), дэвіз, правілы нашэння ўзнагароднага ордэна. Гісторыя ўзнікнення і правілы нашэння ордэнскай зоркі.

Медаль. Гісторыя ўзнікнення і выкарыстання. Тэхніка вырабу. Віды медалёў (мемарыяльныя, юбілейныя, узнагародныя). Тэматычная класіфікацыя медалёў.

Раздзел II. Узнагародныя сістэмы

Тэма 4. Узнагародныя сістэмы Вялікабрытаніі, Гішпаніі, Даніі, Прусіі, Францыі, Швецыі

Вялікабрытанія. Ордэн Падвязкі. Гісторыя заснавання (1348/1350). Паходжанне назвы ордэна. Знакі ордэна, дэвіз.

Ордэн Лазні. Гісторыя заснавання (1399). Паходжанне назвы. Знакі ордэна, дэвіз.

Гішпанія. Ордэн Залатога Руна. Гісторыя заснавання (1429). Паходжанне назвы ордэна. Знакі ордэна, дэвізы.

Данія. Ордэн Слана. Гісторыя заснавання (1458, 1462). Паходжанне назвы ордэна. Знакі ордэна, дэвіз.

Прусія. Ордэн Жалезнага Крыжа. Гісторыя заснавання (1812). Знакі ордэна.

Францыя. Ордэн Святога Духа. Гісторыя заснавання (1579). Знакі ордэна.

Ордэн Ганаровага Легіёна. Гісторыя заснавання (1802). Знакі ордэна, дэвіз.

Швецыя. Ордэн Серафімаў. Знакі ордэна, дэвіз.

Ваенны ордэн Мяча. Знакі ордэна, дэвіз.

Ордэн Палярнай Зоркі. Знакі ордэна, дэвіз, ступені.

Тэма 5. Узнагародная сістэма Рэчы Паспалітай

Традыцыі ўзнагароджвання за вайсковыя і грамадзянскія заслугі ў Вялікім Княстве Літоўскім.

Асаблівасці палітычнай сістэмы Рэчы Паспалітай, якія тармазілі пачатак фарміравання ўласнай узнагароднай сістэмы краіны.

Гісторыя няўдалай спробы заснавання ордэна Бязгрэшнага Зачацця Дзевы Марыі. Статут, знак ордэна, ланцуг (стужка), дэвіз.

Ордэн Беллага Арла. Гісторыя заснавання (1705–1713). Ордэн Беллага Арла – вышэйшы ўзнагародны знак. Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, дэвіз, правілы нашэння.

Ордэн Святога Станіслава. Гісторыя заснавання ордэна (1765). Статут, знак ордэна, зорка, стужка, дэвіз, правілы нашэння.

Ордэн Вайсковага Крыжа (ордэн “Virtuti Militari”). Гісторыя заснавання ордэна (1792). Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, дэвіз, ступені, правілы нашэння.

Узнагародныя медалі Рэчы Паспалітай. Прызначэнне, знешні выгляд.

Узнагароды часоў паўстання 1794 г.

Тэма 6. Узнагародная сістэма Расіі (да 1917)

Традыцыі ўзнагароджвання за ваенныя і грамадзянскія заслугі ў Расіі. “Залатыя”.

Ордэн Святога Апостала Андрэя Першазванага. Гісторыя заснавання ордэна (1698/1699). Ордэн Андрэя Першазванага – вышэйшы ордэн краіны. Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, дэвіз, правілы нашэння. Першыя кавалеры ордэна.

Ордэн Святой Вялікапакутніцы Кацярыны. Гісторыя заснавання ордэна (1713). Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, дэвіз, ступені, правілы нашэння.

Ордэн Святога Дабравернага Аляксандра Неўскага. Гісторыя заснавання ордэна (1725). Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, дэвіз, правілы нашэння.

Вайсковы ордэн Святога Вялікапакутніка і Перамоганосца Георгія. Гісторыя заснавання ордэна (1769). Ордэн Святога Георгія – вышэйшы ваенны ордэн краіны. Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, дэвіз, ступені, правілы нашэння. Поўныя кавалеры ордэна.

Сістэма георгіеўскіх узнагарод. Пяць баявых афіцэрскіх залатых крыжоў, знак узнагароды Ваеннага ордэна (Георгіеўскі Крыж), медаль “За храбрасць” (Георгіеўскі медаль), георгіеўскія адрозненні для вайсковых частак (георгіеўскія сцягі і трубы), цяпляк з георгіеўскай стужкі і эмалевы крыжык.

Ордэн Святога Раўнаапостальскага князя Уладзіміра. Гісторыя заснавання ордэна (1782). Статут, знакі ордэна, зорка, стужкі, дэвіз, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Святой Ганны. Гісторыя заснавання ордэна (1735). Увядзенне ордэна ва ўзнагародную сістэму Расіі (1797). Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, дэвіз, ступені, правілы нашэння. Знак адрознення Святой Ганны.

Ордэн Святога Іаанна Іерусалімскага. Увядзенне ордэна ва ўзнагародную сістэму Расіі (1798). Статут, знакі ордэна, зорка, стужка, ступені, правілы нашэння.

Увядзенне ва ўзнагародную сістэму Расійскай імперыі ордэнаў Белага Арла, Святога Станіслава і Вайсковага Крыжа (1831). Асаблівасці расійскіх варыянтаў гэтых ордэнаў.

Узнагародныя медалі.

Дзейнасць Часовага ўрада ў дачыненні да ўзнагароднай сістэмы краіны.

Тэма 7. Узнагароды Белага Руху

Спецыфічныя ўмовы фарміравання ўзнагароднай сістэмы Белага Руху.

Узнагародныя знакі Белага Руху (знак 1-га Кубанскага (Лядовага) паходу, ордэн Свяціцеля Мікалая Цудатворцы, Крыж (ордэн) Архангела Міхаіла і інш.).

Калектыўныя ўзнагароды (сцягі, трубы).

Знакі (крыжы) рускай арміі, заснаваныя ў эміграцыі.

Тэма 8. Узнагароды БНР і беларускай эміграцыі

Спроба стварэння ўласнай дзяржаўнай сістэмы ўзнагарод Беларускай Народнай Рэспублікі. Крыж Пагоні, Полацкі Беларускі Крыж (“Беларускі Крыж Святой Ефрасінні Полацкай”).

Узнагародныя знакі Беларускай Цэнтральнай Рады (1944). Ордэн “Залаты Крыж Заслугі з мечамі”, ордэн “Залаты Крыж Заслугі”, ордэн “Срэбны Крыж Заслугі з мечамі”, ордэн “Срэбны Крыж Заслугі”, ордэн “Жалезны Крыж Заслугі з мечамі”, ордэн “Жалезны Крыж Заслугі”.

Узнагародныя знакі (1949–1952) Рады БНР у эміграцыі. Ордэн Пагоні, вайсковы ордэн Жалезнага Рыцара, “Медаль Партызана”.

Узнагароды Беларускай Цэнтральнай Рады ў эміграцыі (1976). Ордэн “Пагоня – Жыве Беларусь!”, медаль “Крыж Заслугі Б.К.А.”, медаль “Беларускія ветэраны на чужыне”.

Тэма 9. Узнагародная сістэма Польшчы (1918–1939, 1943–1945). Узнагародная сістэма Германіі часоў Другой сусветнай вайны

Аднаўленне ордэнаў “Virtuti Militari” /5 класаў/ (1919) і Белага Арла (1921).

Заснаванне новых узнагарод: ордэн Адраджэння Польшчы /5 класаў/ (1921); Крыж Храбрых (1920), Крыж Польшкіх легіянераў з Амерыкі (1920), Сілезскі Крыж на стужцы Доблесці і Заслугі /2 ступені/ (1921), Крыж Заслугі войск Цэнтральнай Літвы (1922/26), Крыж Заслугі /3 ступені/ (1923), Крыж Заслугі “За храбрасць” (1928), Крыж Незалежнасці /з мечамі і без мечаў/ (1930), Ваенны Добраахвотніцкі Крыж за вайну 1918–1921 (1939) /выпуск не адбыўся/; медаль “3 Траўня” (1925), медаль “За выратаванне гінучых” (1928), медаль “Удзельніку вайны 1918–1921” (1928), медаль “10-годдзе набыцця незалежнасці” (1928), медаль “За доўгатэрміновую службу” /3 ступені/ (1938), медаль Незалежнасці (1930), Ваенны Добраахвотніцкі медаль за вайну 1918–1921 (1939) /выпуск не адбыўся/.

Узнагародная сістэма Польшкіх узброеных сіл у СССР і Народнага Войска Польшкага. Ордэн “Virtuti Militari” /5 класаў/, ордэн “Крыж Грунвальда” /3 класы/ (1943/1944), Крыж Храбрых (1920/1944), медаль “Заслужаным на полі славы” /2 ступені/ (1943/1944), медаль “За Варшаву. 1939–1945” (1945), медаль “За Одэр, Нісу, Балцік” (1945), медаль “Перамогі і Волі” (1945).

Аднаўленне ў Германіі ордэна Жалезнага Крыжа (1939). Іспанскі Крыж (1939), Крыж славы Легіёна Кондар (1939), Крыж “За ваенныя заслугі” (1939), Нямецкі Крыж (1941).

Узнагародныя медалі і знакі.

Тэма 10. Узнагародная сістэма СССР

Гісторыя фарміравання, спецыфічныя рысы савецкай узнагароднай сістэмы.

Ордэн Чырвонага Сцяга РСФСР. Заснаванне ордэна (1918). Статут, знакі ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Заснаванне ордэна Чырвонага Сцяга СССР (1924).

Ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга РСФСР. Заснаванне ордэна (1920). Статут, знакі ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга БССР. Заснаванне ордэна (1924). Статут, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Заснаванне ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга СССР (1928).

Узнагародная Ганаровая зброя (шабля /корцік/, 1920), “Ганаровая вогнестрэльная зброя з ордэнам Чырвонага Сцяга” (1921).

Ордэн Леніна. Заснаванне ордэна (1930). Ордэн Леніна – вышэйшы ордэн СССР. Статут, знакі ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Вышэйшая ступень адзнакі – званне Героя Савецкага Саюза. Заснаванне звання (1934). Палажэнне. Медаль “Залатая Зорка” (1939). Кавалеры вышэйшага звання.

Ордэн Чырвонай Зоркі. Заснаванне ордэна (1930). Статут, знакі ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн “Знак Пашаны” (з 1988 – ордэн Пашаны). Заснаванне ордэна (1935). Статут, знакі ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Вышэйшая ступень адзнакі – званне Героя Сацыялістычнай Працы. Заснаванне звання (1938). Палажэнне. Медаль “Серп і Молат” (1940). Кавалеры вышэйшага звання.

Першыя савецкія медалі (1938). Медалі “XX год Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі”, “За адвагу”, “За баявыя заслугі”, “За працоўную доблесць”, “За працоўную адзнаку”.

Узнагароды часоў Вялікай Айчыннай вайны

Ордэн Айчыннай вайны. Заснаванне ордэна (1942). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна. Аднаўленне ордэна як памятнай узнагароды (1985).

Ордэн Суворова. Заснаванне ордэна (1942). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Кутузава. Заснаванне ордэна (1942). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Аляксандра Неўскага. Заснаванне ордэна (1942). Статут, знакі ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Багдана Хмяльніцкага. Заснаванне ордэна (1943). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Медаль “Партызану Айчыннай вайны” (1943).

Ордэн “Перамога”. Заснаванне ордэна (1943). Статут, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Славы. “Салдацкі” ордэн. Заснаванне ордэна (1943). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Поўныя кавалеры ордэна.

Навацыі ва ўзнагароднай сістэме ў 1943 г.

Ордэн Ушакова. Заснаванне ордэна (1944). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Нахімава. Заснаванне ордэна (1944). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Медалі Ушакова і Нахімава (1944).

Званне і ордэн “Маці-гераіня”. Заснаванне ордэна (1944). Статут, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн “Мацярынская слава”. Заснаванне ордэна (1944). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Медалі “За абарону Адэсы”, “За абарону Севастопаля”, “За абарону Ленінграда”, “За абарону Сталінграда”, “За абарону Масквы”, “За абарону Каўказа”, “За абарону Савецкага Запаляр’я”, “За абарону Кіева”;

“За ўзяцце Будапешта”, “За ўзяцце Кенігсберга”, “За ўзяцце Вены”, “За ўзяцце Берліна”;

“За вызваленне Белграда”, “За вызваленне Варшавы”, “За вызваленне Прагі”;

“За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.”, “За доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.”, “За перамогу над Японіяй”.

Узнагароды пасляваеннага часу

Медалі “Дваццаць год Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.”, “Трыццаць год Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.”, “Сорак год Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.”

“У памяць 800-годдзя Масквы” (1947), “За аднаўленне вугальных шахтаў Данбаса” (1947), “За асваенне цалінных зямель” (1956), “За адвагу на пажары” (1957), “За выратаванне тапельцаў” (1957), “За доблесную працу (За вайсковую доблесць). У азнаменаванне 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна” (1970), “Ветэран працы” (1974), “Ветэран Узброеных Сіл СССР” (1976), “За будаўніцтва Байкала-Амурскай магістралі” (1976) і інш.

Ордэн Кастрычніцкай Рэвалюцыі. Заснаванне ордэна (1967). Статут, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн “За службу Радзіме ва Узброеных Сілах СССР”. Заснаванне ордэна (1974). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Дружбы народаў. Заснаванне ордэна (1972). Статут, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Працоўнай Славы. Заснаванне ордэна (1974). Статут, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн “За асабістую мужнасць”. Заснаванне ордэна (1988). Статут, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ганаровыя званні “Горад-герой” (1965), “Крэпасць-герой” (1965). Ганаровыя званні СССР.

Тэма 11. Узнагародная сістэма Рэспублікі Беларусь

Гісторыя фарміравання, спецыфічныя рысы ўзнагароднай сістэмы Рэспублікі Беларусь.

Медаль Францыска Скарыны. Заснаванне медаля (1988). Знешні выгляд, правілы нашэння.

Закон Рэспублікі Беларусь “Аб дзяржаўных узнагародах Рэспублікі Беларусь” (1995).

Вышэйшая ступень адзнакі – званне “Герой Беларусі”. Заснаванне звання (1995). Палажэнне. Медаль Героя Беларусі. Кавалеры вышэйшага звання краіны.

Ордэн Айчыны. Заснаванне ордэна (1995). Палажэнне, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Воінскай Славы. Заснаванне ордэна (1995). Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Кастуся Каліноўскага. Заснаванне ордэна (1995). Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Скасаванне ордэна (1999).

Ордэн Францыска Скарыны. Заснаванне ордэна (1995). Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Маці. Заснаванне ордэна (1995). Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Медалі “За адвагу”, “За працоўныя заслугі”, “За бездакорную службу”.

Ордэн “За службу Радзіме”. Заснаванне ордэна (1997). Палажэнне, знакі ордэна, ступені, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн “За асабістую мужнасць”. Заснаванне ордэна (1997). Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн Пашаны. Заснаванне ордэна (1997). Палажэнне, знакі ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Медалі “За адзнаку ў воінскай службе”, “За адзнаку ў ахове грамадскага парадку”, “За адзнаку ў ахове дзяржаўнай граніцы” (1997).

Ордэн Дружбы народаў. Заснаванне ордэна (2002). Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн “За ўмацаванне міру і дружбы”. Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Ордэн “Працоўнай Славы”. Палажэнне, знак ордэна, правілы нашэння. Кавалеры ордэна.

Юбілейныя медалі. Ганаровыя званні.

Закон Рэспублікі Беларусь “Аб дзяржаўных узнагародах Рэспублікі Беларусь” (2004).

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме.

Семінарскія заняткі № 1

Узнагародная сістэма Рэчы Паспалітай

- 1.Традыцыі ўзнагароджвання за ваенныя і грамадзянскія заслугі ў Вялікім княстве Літоўскім.
- 2.Асаблівасці палітычнай сістэмы Рэчы Паспалітай, якія тармазілі пачатак фарміравання ўласнай ўзнагароднай сістэмы краіны.
- 3.Ордэнскія ўзнагародныя знакі.
- 4.Медалевыя ўзнагароды.

Літаратура

- Бурков, В.Г. Фалеристика /В.Г. Бурков. – Л.: Изд.центр РГГУ, 2000. – 164 с.
- Всеволодов, И.В. Беседы о фалеристике. Из истории наградных систем /И.В. Всеволодов. – М.: Наука, 1990. – С. 3 – 48, 41—117, 262–305.
- Косарева, А.В. Искусство медали /А.В. Косарева. – М.: Просвещение, 1977. – 127 с.
- Российские Императорские и Царские ордена в собрании Государственного исторического музея. – М.: ГИМ, 2003. – 159 с.
- Спасский, И.Г. Иностранные и русские ордена до 1917 года /И.Г. Спасский. – СПб.: Дорваль, 1993. – 142 с.

Семінарскія заняткі № 2

Узнагародная сістэма Расіі (да 1917)

1. Традыцыі ўзнагароджвання за ваенныя і грамадзянскія заслугі ў Расіі. “Залатыя”.
- 2.Узнагародныя расійскія медалі.
- 3.Узнагародная сістэма Расіі. Характарыстыка ўзнагародных знакаў ордэнаў.
- 4.Дзейнасць Часовага ўрада ў дачыненні да ўзнагароднай сістэмы краіны. Скасаванне сістэмы ўзнагарод Расійскай імперыі савецкай уладай

Літаратура

Бурков, В.Г. Историография отечественных фалеронимов и фалеристики /В.Г. Бурков. – Л.: ЛГУ, 1990. – 88 с.

Бурков, В.Г. Фалеристика /В.Г. Бурков. – Л.: Изд.центр РГГУ, 2000. – 164 с.

Всеволодов, И.В. Беседы о фалеристике. Из истории наградных систем /И.В. Всеволодов. – М.: Наука, 1990. – С. 3 – 48, 41—117, 262–305.

Дуров, В.А. Русские и советские боевые награды /В.А. Дуров. – М.: Внештогиздат, 1989. – 107 с.

Косарева, А.В. Искусство медали /А.В. Косарева. – М.: Просвещение, 1977. – 127 с.

Петерс, Д.И. Наградные медали России XIX – начала XX веков: каталог /Д.И. Петерс. – М.: Информэлектро–Рэкса, 1989. – 210 с.

Российские Императорские и Царские ордена в собрании Государственного исторического музея. – М.: ГИМ, 2003. – 159 с.

Спасский, И.Г. Иностранные и русские ордена до 1917 года /И.Г. Спасский. – СПб.: Дорваль, 1993. – 142 с.

Щукина, Е.С. Медальерное искусство в России XVII века /Е.С. Щукина. – Л.: Изд-во Гос. Эрмитажа, 1962. – 138 с.

Семінарскія заняткі № 3

Узнагароды Белага Руху Узнагароды БНР і беларускай эміграцыі

1. Спецыфіка фарміравання ўзнагароднай сістэмы Беларуга Руху.
2. Узнагародныя знакі Белага Руху.
3. Спецыфіка фарміравання ўзнагароднай сістэмы БНР.
4. Спецыфіка фарміравання ўзнагароднай сістэмы беларускай эміграцыі.

Літаратура

Бурков, В.Г. Историография отечественных фалеронимов и фалеристики /В.Г. Бурков. – Л.: ЛГУ, 1990. – 88 с.

Бурков, В.Г. Фалеристика /В.Г. Бурков. – Л.: Изд.центр РГГУ, 2000. – 164 с.

Всеволодов, И.В. Беседы о фалеристике. Из истории наградных систем /И.В. Всеволодов. – М.: Наука, 1990. – С. 3 – 48, 41—117, 262–305.

Кузнецов, А. О Белой армии и её наградах 1917–1922 гг. /А. Кузнецов. – М.: Столица, 1991. – 45 с.

Петерс, Д.И. Наградные медали России XIX – начала XX веков: каталог /Д.И. Петерс. – М.: Информэлектро–Рэкса, 1989. – 210 с.

Российские Императорские и Царские ордена в собрании Государственного исторического музея. – М.: ГИМ, 2003. – 159 с.

Спасский, И.Г. Иностранные и русские ордена до 1917 года /И.Г. Спасский. – СПб.: Дорваль, 1993. – 142 с.

Семінарскія заняткі № 4 Узнагародная сістэма СССР

1. Даваенны перыяд фарміравання савецкай узнагароднай сістэмы.
2. Савецкія ўзнагароды часоў Вялікай Айчыннай вайны.
3. Пасляваенны перыяд у гісторыі фарміравання ўзнагароднай сістэмы СССР.
4. Савецкія ўзнагародныя медалі.
5. Найвышэйшыя ганаровыя званні СССР.

Літаратура

- Бурков, В.Г. Фалеристика /В.Г. Бурков. – Л.: Изд.центр РГГУ, 2000. – 164 с.
- Всеволодов, И.В. Беседы о фалеристике. Из истории наградных систем /И.В. Всеволодов. – М.: Наука, 1990. – С. 3 – 48, 41—117, 262–305.
- Дуров, В.А. Русские и советские боевые награды /В.А. Дуров. – М.: Внештогиздат, 1989. – 107 с.
- Колесников, Г.А. Ордена и медали СССР /Г.А. Колесников, А.М. Рожков. – М.: Воениздат, 1983. – 299 с.
- Тарас, Д. Боевые награды СССР и Германии Второй мировой войны /Д. Тарас. – М.: АСТ, Мн.: Харвест. 2002. – 144 с.

4 РАЗДЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай. Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

1. Узнагародныя медалі Рэчы Паспалітай.
2. Ордэн Белага Арла.
3. Ордэн Святога Станіслава.
4. Ордэн Virtuti Militari.
5. Агульная характарыстыка узнагароднай сістэмы Расіі (да 1917 г.).
6. Ордэн Святога Апостала Андрэя Першазванага.
7. Вайсковы Ордэн Святога Вялікапакутніка і Перамоганосца Георгія.
8. Узнагародная сістэма СССР. Даваенны перыяд.
9. Узнагародная сістэма СССР. Перыяд Другой сусветнай вайны.
10. Узнагародная сістэма СССР. Пасляваенны перыяд.
11. Асаблівасці фарміравання узнагароднай сістэмы Рэспублікі Беларусь.

4.2 Пытанні да заліку па курсу “Фалерыстыка”

1. Фалерыстыка – спецыяльная гістарычная дысцыпліна. Спецыяльная тэрміналогія.
2. Узнагародная атрыбутыка антычнага свету.
3. Прадгісторыя ўзнагароднай сістэмы ў сярэднявечнай Еўропе. Манаскія ордэны.
4. Гісторыя заснавання і дзейнасці Мальтыйскага ордэна.
5. Гісторыя заснавання і дзейнасці Тэўтонскага ордэна.
6. Гісторыя заснавання і дзейнасці ордэна Тампліераў.
7. Узнагародная сістэма Вялікабрытаніі (Ордэн Падвязкі. Ордэн Лазні).
8. Узнагародная сістэма Гішпаніі (Ордэн Залатога Руна).
9. Узнагародная сістэма Даніі (Ордэн Слана).
10. Узнагародная сістэма Прусіі (Ордэн Жалезнага Крыжа).
11. Узнагародная сістэма Францыі (Ордэн Святога Духа, Ордэн Ганаровага Легіёна).
12. Узнагародная сістэма Швецыі (Ордэн Серафімаў, Ваенны Ордэн Мяча, Ордэн Палярнай Зоркі).
13. Узнагародная сістэма Рэчы Паспалітай.
14. Узнагародная сістэма Расіі (да 1917 г.).
15. Узнагародная сістэма СССР. Даваенны перыяд.

16. Узнагародная сістэма СССР. Пэрыяд Другой сусветнай вайны.
17. Узнагародная сістэма СССР. Пасляваенны перыяд.
18. Узнагародная сістэма Рэспублікі Беларусь.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.1 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных заняткаў			срс
	усяго	лек-цыі	семі-нары	
Раздзел I. Агульная фалерыстыка				
Тэма 1. Уводзіны. Узнагародная атрыбутыка антычнага свету	2	2		
Тэма 2. Манаскія і духоўна-рыцарскія ордэны	2	2		
Тэма 3. Ордэн – узнагародны знак за вайсковыя і грамадзянскія заслугі. Медаль	2	2		
Раздзел II. Узнагародныя сістэмы				
Тэма 4. Узнагародныя сістэмы Вялікабрытаніі, Гішпаніі, Даніі, Прусіі, Францыі, Швецыі	4	4		
Тэма 5. Узнагародная сістэма Рэчы Паспалітай	10	6	2	2
Тэма 6. Узнагародная сістэма Расіі (да 1917)	8	4	2	2
Тэма 7. Узнагароды Белага Руху. Узнагароды БНР і беларускай эміграцыі	4		2	2
Тэма 8. Узнагародная сістэма Польшчы (1918–1939, 1943–1945). Узнагародная сістэма Германіі часоў Другой сусветнай вайны	2	2		
Тэма 9. Узнагародная сістэма СССР	6	4	2	
Тэма 10. Узнагародная сістэма Рэспублікі Беларусь	4	2		2
Разам...	44	28	8	8

5.2 Асноўная літаратура

1. Бурков, В.Г. Фалеристика / В.Г.Бурков. – Л.: Изд.центр РГГУ, 2000. – 164 с.
2. Всеволодов, И.В. Беседы о фалеристике. Из истории наградных систем / И.В.Всеволодов. – М.: Наука, 1990. – С. 3–48, 41–117, 262–305.

3. Дуров, В.А. Русские и советские боевые награды / В.А.Дуров. – М.: Внешторгиздат, 1989. – 107 с.
4. О государственных наградах Республики Беларусь: закон Рэсп. Беларусь, 18 мая 2004 г. / Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2004. – № 88. – С. 15–32.
5. Колесников, Г.А. Ордена и медали СССР / Г.А.Колесников, А.М.Рожков. – М.: Воениздат, 1983. – 299 с.
6. Кузнецов, А. О Белой армии и ее наградах 1917–1922 гг. / А.Кузнецов. – М.: Столица, 1991. – 45 с.
7. Сборник законодательных актов о государственных наградах СССР. – М.: Известия, 1987. – 333 с.
8. Смыслов, О.С. Загадки советских наград. 1918–1991 годы / О.С.Смыслов. – М.: Вече, 2005. – 352 с.
9. Спасский, И.Г. Иностранные и русские ордена до 1917 года / И.Г.Спасский. – СПб.: Дорваль, 1993. – 142 с.
10. Тетерник, А.В. Наградная система Беларуси / А.В.Тетерник // Армия. – 2001. – № 3. – С. 4–5.
11. Узнагароды Рэспублікі Беларусь / уклад. І.К.Ісаева. – Мінск: Беларусь, 2004. – 96 с.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Бурков, В.Г. Историография отечественных фалеронимов и фалеристики / В.Г.Бурков. – Л.: ЛГУ, 1990. – 88 с.
2. Доманк, А.С. Знаки воинской доблести / А.С.Доманк. – М.: Изд-во ДОСААФ СССР, 1982. – 110 с.
3. Заборов, М.А. Папство и крестовые походы / М.А.Заборов. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1960. – 263 с.
4. Аб дзяржаўных узнагародах Рэспублікі Беларусь: закон Рэсп. Беларусь, 13 красавіка 1995 г. // Ведамасці Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. – 1995. – № 22-23. – Арт. 304.
5. Аб зацвярджэнні Палажэння аб званні “Герой Беларусі”, ордэнах, медалях і ганаровых званнях РБ: закон Рэсп. Беларусь, 2 чэрвеня 1997 г. // Ведамасці Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. – 1997. – № 24. – Арт. 461.
6. Косарева, А.В. Искусство медали / А.В.Косарева. – М.: Просвещение, 1977. – 127 с.
7. Качук, Н. Последний полет Владимира Корвата / Н.Качук // Армия. – 1996. – № 2. – С. 16–18.

8. Петерс, Д.И. Наградные медали России XIX – начала XX века: каталог / Д.И.Петерс. – М.: Информэлектро–Рэкса, 1989. – 210 с.

9. Российские императорские и царские ордена в собрании Государственного исторического музея. – М.: ГИМ, 2003. – 159 с.

10. Аб зацвярджэнні апісання ордэнаў, медалёў і нагрудных знакаў да ганаровых званняў Рэспублікі Беларусь: указ Прэзідэнта Рэсп. Беларусь, 6 верасня 1999 г. // Збор дэкрэтаў, указаў прэзідэнта і пастаноў урада Рэспублікі Беларусь. – 1999. – № 25. – Арт.707.

11. Щукина, Е.С. Медальерное искусство в России XVII века / Е.С.Щукина. – Л.: Изд-во Гос. Эрмитажа, 1962.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ХРАНАЛОГІЯ

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Уводзіны

Вызначэнне храналогіі як навуковай дысцыпліны.
Этымалогія тэрміна храналогія.
Астранамічная (матэматычная) храналогія.
Гістарычная (тэхнічная) храналогія.
Станаўленне храналогіі як навукі.
Прадмет і задачы гістарычнай храналогіі.

Раздзел I. Агульныя звесткі аб астранамічнай храналогіі

Тэма 1. Асноўныя паняцці і тэрміны

Асноўныя адзінкі вымярэння часу – суткі, месяц, год.
Суткі сідэрычныя (зорныя) і сонечныя.
Сярэднія сонечныя суткі.
Месяц сінадычны і сідэрычны.
Год сонечны (трапічны і сідэрычны).
Экліптыка. Знакі задыяка.

Раздзел II. Гістарычная храналогія

Тэма 2. Асноўныя храналагічныя сістэмы народаў свету

Асноўныя храналагічныя сістэмы – год месячны, год сонечны, год
месячна-сонечны. Каляндар. Этымалогія тэрміна каляндар. Каляндар
месячны, сонечны, месячна-сонечны.

Паняцце эра. Эры міфічныя і рэальныя.

Агульны агляд старажытных календароў. Старажытны кітайскі каляндар.
Календары Індыі. Каляндар майя і ацтэкаў. Каляндар Старажытнага Егіпта.
Вавілонскі каляндар. Старажытнаўрэйскі каляндар. Мусульманскі каляндар.

Каляндар Старажытнай Грэцыі. Рэформа Салона. Метонавы цыкл.

Каляндар Старажытнага Рыма. Паходжанне назваў месяцаў. Юліянскі
каляндар. Каляндарная рэформа Аўгуста. Высакосныя гады. Недакладнасць
юліянскага календара.

Грыгарыянскі каляндар. Яго сутнасць. Прыняцце грыгарыянскага
календара. Недахопы грыгарыянскага календара і праекты яго рэформы.

Рэспубліканскі каляндар Французскай рэвалюцыі 1789 г.

Тэма 3. Сістэма летазлічэння ўсходніх славян

Агульная характарыстыка сістэмы летазлічэння ўсходніх славян.
Паходжанне назваў месяцаў і дзён тыдня.

Асаблівасці рускай сістэмы вылічэння часу.
Сакавіцкі, ультрасакавіцкі, вераснёўскі стылі.
Індыкт. Вруцэлета. Кола Сонца. Кола Месяца.
Беларускі народны каляндар.
Асаблівасці вылічэння часу на беларускіх землях у XIII – XX стст.

Тэма 4. Пераклад, удакладненне і праверка дат у адпаведнасці з сучасным летазлічэннем

Агульная характарыстыка даведачнага матэрыялу для перакладу дат на сучаснае летазлічэнне.

Выкарыстанне пры вызначэнні і ўдакладненні дат прыродных з’яў і часу адзначэння рэлігійных свят.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме.

Семінарскія заняткі № 1

Асноўныя храналагічныя сістэмы народаў свету

- 1.Каляндар Старажытнага Кітая.
- 2.Каляндар Старажытнага Вавілона.
- 3.Каляндар Старажытнай Грэцыі.
- 4.Каляндар Старажытнага Рыма.
- 5.Юліянскі каляндар.
6. Грыгарыянскі каляндар.

Літаратура

- Гусарова, Т.П. Хронологія / Т.П. Гусарова / Введение в специальные исторические дисциплины – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 174 – 198.
- Каменцева, Е.И. Хронология / Е.И. Каменцева. – М.: Высшая школа, 1982. – 187 с.
- Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б. Кобрин, Г.А. Леонтьев, П.А. Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.
- Козлов, Л.Р. Вспомогательные исторические дисциплины / Л.Р. Козлов. – Мн.: МПИ, 1980. – 91 с.
- Селешников, С.И. История календаря и хронология/ С.И. Селешников. – М.: Наука, 1977. – 224 с.
- Храналогія // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 79.
- Цыбульский, В.В. Календарь и хронология стран мира / В.В. Цыбульский. – М.: Просвещение, 1982. – 128 с.
- Шур, Я.И. Рассказы о календаре/ Я.И. Шур. – М.: Госполитиздат, 1962. – 216 с.

Семінарскія заняткі № 2

Пераклад, удакладненне і праверка дат у адпаведнасці з сучасным летазлічэннем

Работа з храналагічнымі табліцамі для набыцця навыкаў пераклада, удакладнення і праверкі дат у адпаведнасці з сучасным летазлічэннем.

4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай.

Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

- 1.Каляндар Старажытнага Егіпта.
- 2.Каляндар Старажытнай Індыі.
- 3.Мусульманскі каляндар.
- 4.Старажытнагабрэйскі каляндар.
- 5.Пераклад дат юліянскага календара ў сістэму грыгарыянскага каляндара.
- 6.Пераклад дат грыгарыянскага календара ў сістэму юліянскага каляндара.
- 7.Пераклад дат грыгарыянскага календара ў сістэму мусульманскага календара.
- 8.Пераклад дат мусульманскага календара ў сістэму грыгарыянскага календара.

4.2 Пытанні да заліку па курсу “Храналогія”

- 1.Храналогія. Вызначэнне паняцця. Гістарыяграфія пытання.
- 2.Асноўныя адзінкі вымярэння часу. Суткі.
- 3.Асноўныя адзінкі вымярэння часу. Месяц.
- 4.Асноўныя адзінкі вымярэння часу. Год.
- 5.Віды каляндароў.
- 6.Характарыстыка паняцця “эра”.
- 7.Старажытныя каляндары (Вавілон, Старажытны Кітай, Старажытная Грэцыя і інш. – па выбару).
- 8.Мусульманскі каляндар. Гісторыя стварэння. Формулы пераклада дат мусульманскага каляндара на грыгарыянскі і наадварот.
- 9.Каляндар Старажытнага Рыму.
- 10.Юліянскі каляндар. Сістэма разліку высакосных гадоў.
- 11.Грыгарыянскі каляндар.
- 12.Параўнальны аналіз юліянскага і грыгарыянскага каляндароў.
- 13.Параўнальны аналіз сістэмы высакоснасці ў юліянскім і грыгарыянскім каляндарах.
- 14.Летазлічэнне ўсходніх славян.

15.Характарыстыка паняцця “вруцэлета”, “індыкт”, “кола Месяца”, “кола Сонца”.

16.Календарныя стылі (сакавіцкі, вераснёўскі, студзенскі).

17.Уменне карыстацца спецыяльнымі храналагічнымі табліцамі для вызначэння дат.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.1 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных заняткаў			срс
	усяго	лек-цыі	семі-нары	
Раздзел I. Агульныя звесткі аб астранамічнай храналогіі				
Тэма 1. Уводзіны. Асноўныя паняцці і тэрміны	4	4		
Раздзел II. Гістарычная храналогія				
Тэма 2. Асноўныя храналагічныя сістэмы народаў свету	12	8	2	2
Тэма 3. Сістэма летазлічэння ўсходніх славян	2	2		
Тэма 4. Пераклад, удакладненне і праверка дат у адпаведнасці з сучасным летазлічэннем	4		2	2
Разам...	22	14	4	4

5.2 Асноўная літаратура

1. Белецкий, С.В. Специальные исторические дисциплины / С.В.Белецкий, И.В.Воронцова, З.В.Дмитриева. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2004. – 634 с.
2. Васілевіч, У. Беларускі народны каляндар / У.Васілевіч. – Мінск: Ураджай, 1993. – 79 с.
3. Вспомогательные исторические дисциплины: сб. задач и упражнений. – СПб.: Санкт-Петербург. гос. ин-т культуры, 1992. – Вып. 1. – 93 с.
4. Гусарова, Т.П. Хронология / Т.П.Гусарова // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 174–198.
5. Ермолаев, И.П. Историческая хронология / И.П.Ермолаев. – Казань: Изд-во Казанск. ун-та, 1980. – 247 с.
6. Каменцева, Е.И. Хронология / Е.И.Каменцева. – М.: Высш. шк., 1982. – 187 с.
7. Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б.Кобрин, Г.А.Леонтьев, П.А.Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.
8. Козлов, Л.Р. Вспомогательные исторические дисциплины / Л.Р.Козлов. – Мінск: МПИ, 1980. – 91 с.
9. Пронштейн, А.П. Вспомогательные исторические дисциплины / А.П.Пронштейн, В.Я.Кияшко. – М.: Просвещение, 1973. – 112 с.
10. Сюзюмов, М.Я. Хронология / М.Я.Сюзюмов // Советская историческая энциклопедия: в 16 т. – М., 1974. – Т. 15. – Стб. 675–676.

11. Храналогія // Беларуская савецкая энцыклапедыя: у 12 т. – Мінск, 1974. – Т. 11. – С. 79.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Буткевич, А.А. Вечные календари / А.А.Буткевич, М.С.Зеликсон. – М.: Наука, 1969. – 120 с.
2. Володомонов, Н.В. Календарь. Прошлое, настоящее, будущее / Н.В.Володомонов. – М.: Наука, 1974. – 64 с.
3. Земляробчы каляндар. Абрады і звычаі / склад. А.І.Гурскі. – Мінск: Навука і тэхніка, 1990. – 404 с.
4. Климишин, И.А. Календарь и хронология / И.А.Климишин. – М.: Наука, 1990. – 477 с.
5. Лозка, А. Беларускі народны каляндар / А.Лозка. – Мінск: Полымя, 2002. – 237 с.
6. Пронштейн, А.П. Хронология / А.П.Пронштейн. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. ун-та, 1973. – 64 с.
7. Селешников, С.И. История календаря и хронология / С.И.Селешников. – М.: Наука, 1977. – 224 с.
8. Сюзюмов, М.Я. Хронология всеобщая / М.Я.Сюзюмов. – Свердловск: Изд-во Уральского гос. ун-та, 1971. – 97 с.
9. Цыбульский, В.В. Календарь и хронология стран мира / В.В.Цыбульский. – М.: Просвещение, 1982. – 128 с.
10. Шур, Я.И. Рассказы о календаре / Я.И.Шур. – М.: Госполитиздат, 1962. – 216 с.
11. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1978–1993. – Т. 1–8.